

KAMU HUKUKU/PUBLIC LAW

Araştırma Makalesi / Research Article

Bir Güvenlik Tedbiri Olarak Müsadere ve Göçmen Kaçakçılığı Suçu (TCK m.79) Bakımından Uygulaması*

Confiscation as a Security Measure and Implementation on the Migrant Smuggling Crime

Gamze GÜLER**

ÖZ

Müsadere, Kanun koyucu tarafından aranan belirli şartların meydana gelmesi neticesinde eşyanın veya kazancın bir mahkeme kararına dayanılarak sahibinden alınmasını ve devletin mülkiyetine geçirilmesini sağlayan ceza hukuku yaptırımlarından bir güvenlik tedbiri olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk Ceza Kanununda yer alan Göçmen Kaçakçılığı suçunda uygulama alanı bulan bu güvenlik tedbiri, suçla mücadelede caydırıcılığı sağlamasında ve suçun işlenmesinin bir kazanç yolu haline getirilmesinin önüne geçmesinde verimli bir rol oynadığı düşünülmektedir. TCK m.79'da son yapılan düzenleme ile göçmen kaçakçılığı suçunun cezasının alt sınırının artırılması suçun önlenmesini sağlayacak olsa da somut olarak suçla etkin mücadele edilebilmesi cezalandırma ve müsadere hükümlerinin birlikte uygulanması ile mümkün olacaktır. Buna ek olarak diğer Kanunlarda da göçmen kaçakçılığı suçunun işlenmesinde kullanılan araç veya eşya için el koyma hükümleri yer almaktadır. Dolayısıyla mevzuatımızın bu yönüyle dağınık düzenlemeler içermesi uygulama çeşitliliğine sebebiyet vereceğinden bu durum müesseselerin önemini ve hassasiyetini göstermekte ve dikkatli bir şekilde uygulanması gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Güvenlik tedbiri, müsadere, yaptırım, göçmen kaçakçılığı, haksız kazanç.

ABSTRACT

Confiscation appears as a security measure among the criminal law sanctions that ensure that the goods or earnings are taken from the owner based on a court de-

* Makale gönderim tarihi: 22.05.2023. Makale kabul tarihi: 08.11.2023. Gamze Güler, "Bir Güvenlik Tedbiri Olarak Müsadere ve Göçmen Kaçakçılığı Suçu (TCK m.79) Bakımından Uygulaması", *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, 2023, s.265-296, <https://doi.org/10.46547/imuhfd.2023.10.2.2>.

** Doktora Öğrencisi, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ceza Hukuku. gamze.guler@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3722-6401>.

Çatışma Beyanı: Yazar herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.

cision and transferred to the property of the state, as a result of the occurrence of certain conditions sought by the Legislator. This security measure, which finds application in the crime of Immigrant Smuggling in the Turkish Penal Code, is thought to play an efficient role in providing deterrence in the fight against crime and preventing the commission of the crime from becoming a way of earning. Although increasing the lower limit of the penalty for the crime of immigrant smuggling with the latest regulation in Turkish Penal Code Article 79 will prevent the crime, effective combat against crime will only be possible by applying the punishment and confiscation provisions together. In addition, other laws contain confiscation provisions for vehicles or goods used in the commission of the crime of immigrant smuggling. Therefore, since our legislation contains scattered regulations in this aspect, it will lead to a diversity of practices, and this shows the importance and sensitivity of the institutions and should be implemented carefully.

Keywords: Security measure, confiscation, sanction, migrant smuggling, illegal gain.

Giriş

Müsadere, işlenen bir suç nedeniyle suçlunun malvarlığı değerleri üzerindeki tasarruf kabiliyetini tamamen veya kısmen ortadan kaldıran ve bu değerlerin devlete geçmesini sağlayan maddi ceza hukukunun bir müessesesidir. Suçlulukla etkin bir mücadele amacıyla malvarlığına yönelik olarak geliştirilmiş bu yaptırım bir güvenlik tedbiri olarak uygulanmaktadır.

Müsadere, kasten işlenebilen suçlar bakımından uygulama alanı bulan bir güvenlik tedbiridir. Bu nedenle kişinin suç teşkil etmeyen ve kabahat olarak nitelendirilen eylemleri nedeniyle malvarlığı üzerinde müsadere kararı verilmez. Ancak bir kabahatin işlenmesi neticesinde bir eşyanın veya sair malvarlığının mülkiyetinin Devlete geçirilmesi mülkiyetin kamuya geçirilmesi idari tedbiriyle mümkün olur. Bu idari tedbir 5326 sayılı Kabahatler Kanunu (KK) m.18 hükmüne göre uygulanırken suçun karşılığı olan müsadere güvenlik tedbiri ise 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) m.54 ve m.55 hükümlerine göre gerçekleşir.

Göçmen kaçaklığı suçu gerek uluslararası sözleşmelere taraf olmakla gelen yükümlülüklerden dolayı gerekse suçun ülkemizde önlenmesi maksadıyla ceza mevzuatımızda düzenlenmiş olup müsadere hükümleri de bu suçta uygulanmaktadır. 765 sayılı TCK döneminde göçmen kaçaklığı suçu ikinci bap *Hürriyet Aleyhinde İşlenen Cürümler* başlığında ve altıncı fasıl İş ve Çalışma Hürriyeti Aleyhindeki Cürümler başlığı ile m.201/a'da yer alırken 5237 sayılı TCK'da ise Özel Hükümler başlıklı ikinci kitabının, *Uluslararası suçlar* başlıklı birinci kısmında, göçmen kaçaklığı madde başlığı ile m.79'da düzenlenmiştir. 765 sayılı TCK'da da yer alan göçmen kaçaklığı düzenlemesinde hem

suçu işleyene verilecek ceza belirtilmiş hem de suçun işlenmesinde kullanılan araçların ve suç nedeniyle elde edilen maddi menfaatlerin müsadere edileceği belirtilmişti. Ancak 5237 sayılı TCK m.79 müsadereye yönelik özel bir düzenlemeye yer vermediğinden genel hükümlerde yer alan müsadere hükümlerinin uygulanması gerekmektedir.¹ Bu nedenle 5237 sayılı TCK'da düzenlenen güvenlik tedbirlerinden göçmen kaçakçılığı suçunun faileri hakkında uygulanabilecek olan eşya ve kazanç müsaderesidir.

Müsadere göçmen kaçakçılığı suçu gibi özellikle örgütlü işlenen suçlar bakımından önem arz etmektedir. Organize olarak eylemlerini gerçekleştiren bazı örgütler gelir temini amacıyla suçları işlemekte ve önemli bir sermaye elde etmektedir. Hem kazanç hem de sermaye haksız ve hukuka aykırı bir şekilde kazanıldığından bu değerlerin devlet tarafından müsadere edilmesi, örgütlerin amacına ulaşmasının engellenmesini ve sonrasında meydana gelebilecek suçların önüne geçilmesini sağlamaktadır. 5237 sayılı TCK m.79'da düzenlenen göçmen kaçakçılığı suçunun da organize bir suç özelliği göstermesi ile suç işlemekte kullanılan ve işlenen suç nedeniyle elde edilen menfaatlerin haksız ve hukuka aykırı niteliğinin olması müsadere hükümlerinin ceza ile birlikte uygulanması gerekliliğini ortaya koymakta ve 690 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 6458 sayılı Yabancı ve Uluslararası Koruma Kanununa 2017 yılında eklenen bir ek madde ile göçmen kaçakçılığı suçunda kullanılan araca el konulabileceği düzenlemesi de bu hususu desteklemektedir. Ayrıca göçmen kaçakçılığı suçu 2023 yılında 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun'da yapılan düzenleme ile ek m.12'de sayılan suçlar arasına eklenmiş ve böylelikle göçmen kaçakçılığı suçu nedeniyle el konulan milli savunma veya iç güvenlik hizmetleriyle doğrudan ilgili silah, mühimmat, araç ve gereç ile sarf malzemesinin Türk Silahlı Kuvvetleri, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı veya Sahil Güvenlik Komutanlığına tahsis edilebilmesine imkân sağlanmıştır. Dolayısıyla yapılan tüm bu düzenlemeler dikkate alındığında göçmen kaçakçılığı suçu ile etkin bir şekilde mücadele edilebilmesinin amaçlandığı anlaşılmaktadır.

Çalışmamızda, öncelikle müsadere kavramı, müsadereenin hukuki niteliği ve Türk Ceza Hukukundaki yeri öğretilerdeki görüşlere yer verilerek açıklanmıştır. Bir suçun karşılığı olarak uygulanabilecek olan yaptırımlardan müsadereyi bir güvenlik tedbiri kabul eden 5237 sayılı TCK, müesseseyi eşya müsaderesi (TCK

1 Osman Yaşar, Hasan Tahsin Gökcan, Mustafa Artuç, *Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu*, C. II, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s. 2443; Veli Özer Özbek, *Yeni Türk Ceza Kanunu'nun Anlamı Özel Hükümler- TCK İzmir Şerhi*, (m.76-169), C. II, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008, s. 160; Koray, Doğan, *Göçmen Kaçakçılığı Suçu*, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021, s. 178.

m.54) ve kazanç müsadere (TCK m.55) olmak üzere iki türlü düzenlemiştir. Bu nedenle bir güvenlik tedbiri olarak müsadere ve göçmen kaçakçılığı suçunda (TCK m.79) uygulaması Kanundaki bu ayrıma göre, iki kurumun prensipleri tek tek belirtilmek suretiyle ve örnek Yargıtay kararlarıyla aktarılmıştır. Buna ek olarak diğer Kanunlarda göçmen kaçakçılığı suçunun işlenmesinde kullanılan araçlar veya eşyalar için düzenlenen el koymalar da açıklanarak müessesenin önemi vurgulanmaya çalışılmıştır.

I. Müsadere Kavramı ve Hukuki Niteliği

A. Müsadere Kavramı

Müsadere kelime anlamı zoralımdır.² Diğer bir tanımı ise bir kimsenin taşınır veya taşınmaz bir malının, kendi isteği olmaksızın devlet tarafından elinden alınmasıdır.³ Arapça “südur” kökünden türeyen meydana çıkma, olma anlamına gelen müsadere terimi⁴, memnu, yasak bir şeyin kanuna uygun olarak alınmasını ifade eder.⁵ Latince ise “fiscus” kökünden türetilmiş olan “confiscation” kelimesi özel mülkiyete konu bir malın genel hazineye alınması anlamına gelir.⁶ Müsadere konusu bir eşyanın veya kazancın mülkiyeti işlenen bir suçun neticesinde devlete geçer.⁷ Devlet müsadere yoluyla yeni suçların işlenmesine engel olmak amacıyla güderek suça özendirilmede aktif olan veya hukuka aykırı haksız fiilden kaynaklanan ya da bunların işlenmesinde ilgisi olan eşyaya el koymak suretiyle müdahale eder.⁸ Müsadere tanımı konusunda çeşitlilik söz konusu olsa da müsadere genel olarak kanuni bir zora dayanarak sahibinin mülkiyetinden veya zilyedinden bir malın ya da kazancın alınması ile devlete ya da ait olduğu kamusal teşekküle verilmesinin sağlanması olduğu söylenebilir.⁹

Müsadere genel müsadere veya özel müsadere şeklinde gerçekleşebilir.¹⁰ Genel müsadere suçunun tüm malvarlığı ile sorumlu olması, diğer bir deyişle bu malvarlığının üzerindeki mülkiyet hakkının ortadan kaldırılarak mülkiyetin

2 <https://sozluk.gov.tr/>, (e.t. 14.12.2022)

3 <https://sozluk.adalet.gov.tr/m%c3%bcsadere>, (e.t. 14.12.2022)

4 Erdal Yerdelen, *Müsadere ve Mülkiyetin Kamuya Geçirilmesi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010, s. 31.

5 Zekeriya Yılmaz, *Teori ve Uygulamada Müsadere (Zoralm)*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1997, s. 19.

6 Şahin Altuğ, *Ceza Hukukunda Müsadere Kavramı*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s. 3.

7 Nur Centel, Hamide Zafer, Özlem Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, 10. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 734.

8 Nevzat Toroslu, Haluk Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, 19. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2019, s. 469-470.

9 Abdulkadir Certel, *Müsadere*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 17.

10 Berrin Akbulut, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 5. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 873.

tamamen devlete geçirilmesi söz konusudur.¹¹ T.C. Anayasası *suç ve cezalara ilişkin esaslar* başlıklı m.38'de genel müsadere cezasının verilemeyeceği düzenlenmiş olduğundan suçlu hakkında genel müsadere ya da buna benzer sonuçlar meydana getirecek şekilde bir karar verilememesi¹² günümüz ceza hukukunun anlayışını gösterir.¹³ Ayrıca genel müsadere ceza ve tedbirlerin şahsiliği ilkesine aykırı olduğundan ceza hukukumuzda uygulanamaz.¹⁴ Anayasanın bu hükmüyle özel müsadereye imkan tanındığı anlaşılmaktadır.¹⁵ Özel müsadere de, sadece suçla ilgisi olan eşyanın mülkiyeti devlete geçmektedir.¹⁶ 5237 sayılı TCK'nın benimsemiş olduğu yaptırım teorisine göre özel müsadereye yer verilmiş olduğu görülmektedir. Yine müsadere mecburi veya ihtiyari olarak da gerçekleşebilir. Kanunda yer alan şartların gerçekleşmesi halinde müsadere kararının verilmesinde zorunluluk söz konusu ise mecburi müsadere; ancak, kanunda belirtilen şartlar oluşmuş olsa bile müsadere kararının verilmesi hâkimin takdirine bırakılmış ise ihtiyari müsadere söz konusudur. 5237 sayılı TCK müsadere kararı verilmesini hâkime takdir yetkisi tanıyarak düzenlediği için Kanunun ihtiyari müsadere biçimini benimsediği söylenebilir. 765 sayılı TCK mecburi müsadere sistemini kabul etmiş ancak bazı suçların işlenmesinde kullanılan taş, sopa ve benzeri aletlerin müsaderesine karar verilmesine neden olduğu için eleştirilmiştir.¹⁷ Nihai olarak, 5237 sayılı TCK'nın benimsediği sistemin özel müsadere olduğu anlaşılacakla birlikte Kanunda müsadere kararı verilmesinde “...hükmedilmeyebilir.” şeklinde ibarenin olması hâkime verilen takdir yetkisini gösterdiğinden aynı zamanda ihtiyari müsadere sisteminin benimsendiği de görülmektedir.¹⁸ Ayrıca müsadere, Anayasa'da düzenlenen madde başlığı dikkate alındığında, ceza hukukuna ilişkin bir yaptırım olduğu, bir suç işlenmesi halinde uygulanabileceği kabul edilmeli ve suç teşkil etmeyen haksızlıkların yaptırımını olarak öngörülmemelidir.¹⁹

11 M. Emin Artuk, Ahmet Gökcen, M. Emin Alşahin, Kerim Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 14. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 974. (Ceza Hukuku Genel Hükümler)

12 Faruk Erem, Ahmet Danışman, Mehmet Emin, Artuk, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 14. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1997, s. 907.

13 Timur Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 13. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2018, s. 645.

14 Doğan Soyaslan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 601.

15 Hamide Zafer, *Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m.1-75*, 7. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 732.

16 Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 10. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019, s. 628.

17 Erem, Danışman, Artuk, s. 911.

18 Artuk, Gökcen, Alşahin, Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 975.

19 Mahmut Koca, İlhan Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler*, 15. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2022, s. 667. (Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler)

B. Müsaderenin Hukuki Niteliği

Öğretide müsadere, kanunda yazılı hallerde işlenen suçun karşılığı olarak failin malvarlığının tamamının veya bir kısmının mülkiyetinin devlete geçirilmesi şeklinde gerçekleşmekte²⁰ ve hukuki niteliği itibariyle bir güvenlik tedbiri olarak ifade edilmektedir.²¹ Müsadere, kasıtlı bir suçun işlenmesine tahsis edilen ya da suçtan meydana gelen eşyaya devlet tarafından el konulmasını sağlaması yanında aynı zamanda eşyanın imha edilmesini de kapsar.²²

Güvenlik tedbirlerinin tek başına uygulanması mümkünken ceza ile birlikte de hükmedilebilir niteliğinin olması *ne bis in idem* prensibini akla getirirse de ceza ve güvenlik tedbirlerinin hukuki yapılarının birbirinden farklı olması nedeniyle bu ilkeyi ihlal etmez.²³ Güvenlik tedbirlerinin konusu ise kusurlu veya kusursuz olsa da suçu işleyen fail²⁴, suçun işlenmesinde kullanılan araçlar veya suçun konusunu oluşturan malvarlığı değerleridir.²⁵ Müsadereye konu bu malvarlığı değerleri ile işlenen suç arasında yakın bir bağlantının da bulunması gerekmektedir.²⁶ Bu nedenle niteliği itibariyle bir ceza olmayan müsadere, oranlılık ilkesine tabi olduğundan bir ceza yaptırımından ziyade devlete daha rahat hareket etme ve uygulama kabiliyeti vermekte ve aynı zamanda akıl hastasının işlediği suçta kusuru bulunmadığından cezalandırılmasa da işlediği suça uygun ve ölçülü güvenlik tedbirinin uygulanması da sağlanmış olmaktadır.²⁷ Dolayısıyla müsaderenin hukuki niteliğinin tespiti yaptırımın uygulanma koşullarının belirlenmesi açısından önemlidir.²⁸

765 sayılı TCK döneminde müsaderenin bir ceza mı yoksa bir güvenlik tedbiri mi olduğu öğretideki yazarlar tarafından tartışılmış bazıları tarafından mahkumiyetin doğal bir sonucu olarak benimsenmiş ve bir ceza olduğu kabul edilmiştir.²⁹ Ancak bazı yazarlar da bir güvenlik tedbiri olduğunu belirtmiş-

20 M. Tahir Taner, *Ceza Hukuku Umumi Kısım*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1949, s. 640.

21 İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 14. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2018, s. 848.

22 Hamza Şahin, *Sulh Ceza Hakimliği Uygulamaları*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 151.

23 Özgenç, s. 834; Demirbaş, s. 640.

24 Fail kusursuz olsa da akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirlerinde olduğu gibi bu tedbirlere hükmedilebilir. Koca, Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 670; Özgenç, s. 831.

25 Artuk, Gökcen, Alşahin, Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 963; Koca, Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 667.

26 Koca, Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 667.

27 Certel, s. 19.

28 Gökhan Taneri, *Müsadere*, Bilge Yayınevi, Ankara, 2013, s. 16.

29 Dönmezer, Erman, müsadereyi zorunlu olarak ifade eder ve bir ceza olarak değerlendirir. Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım*, C. II, 12. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 710; aynı yönde Öztürk, Erdem'e göre müsadere, bir suçun karşılığı olarak faile yönelmiş olduğu için ceza niteliğinde olduğunu düşünür. Bahri Öztürk,

tir.³⁰ Yargıtay güncel kararlarında, müsadereyi bir şeyin mülkiyetinin devlete geçmesi sonucunu doğuran bir güvenlik tedbiri şeklinde tanımlamaktadır.³¹ Bunun yanı sıra, suçta kullanılan veya suçtan meydana gelen eşya ve değer mäsaderesini mahkumiyetin sonucu olarak adli nitelikte bir güvenlik tedbiri olduğu ve suçta kullanılmak üzere hazırlanmış olan eşyanın mäsaderesini ise suçun icra hareketlerine henüz başlanmadığı için önleyici nitelikte bir idari tedbir olduğu ileri sürülmüştür.³² Bir diğer görüşe göre ise müsadere³³, kanunda belirtilen hallerde mahkeme kararına dayanarak eşyanın mülkiyetinin veya kazancın sahiplerinden alınarak devlete verilmesini sağlayan bazen ceza bazen tedbir olarak uygulanan ancak 5237 sayılı TCK'da güvenlik tedbiri olarak kabul edilmiş bir yaptırımdır.³⁴

Hukuki niteliği gereği bir güvenlik tedbiri olan müsadere için uygulanabilmesi için birtakım şartların mevcudiyeti gerekir. Bunlar, tehlikeli bir halin varlığı, bir suçun işlenmiş olması, Kanunda buna ilişkin bir hükmün bulunması³⁵ ve tedbirin mahkeme tarafından verilmiş bir karara dayanması şeklindedir.³⁶

Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku*, 19. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019, s. 575.

30 Erem, Danışman, Artuk, müsadereyi, 765 sayılı TCK döneminde cezalar arasında sayılmamış olduğu ve ceza verilmeyen hallerde de uygulandığı için ceza değil bir tedbir olarak değerlendirir. Erem, Danışman, Artuk, s. 911.

31 Yargıtay CGK., T. 02.06.2020, E. 2017/45 K. 2020/252 sayılı kararında: “Müsadere, bir şeyin mülkiyetinin devlete geçmesi sonucunu doğurmakta olup 5237 sayılı TCK'da müsadere bir güvenlik tedbiri olarak kabul edilmiştir. Anılan Kanun'un 54. maddesinin birinci fıkrasına göre, kasıtlı bir suçun işlenmesinde kullanılan veya suçun işlenmesine tahsis edilen ya da suçtan meydana gelen eşya, iyiniyetli üçüncü kişilere ait olmamak şartıyla müsadere edilir. Suçun işlenmesinde kullanılmak üzere hazırlanmış olan eşya ise suçun icra hareketlerine henüz başlanmamışsa sadece bu nedenle müsadere edilemeyecek, ancak niteliği itibarıyla kamu güvenliği, kamu sağlığı veya genel ahlak açısından tehlikeli olması durumunda eşyanın mäsaderesine hükmedilecektir.”, denmektedir., <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/ceza-genel-kurulu-e-2017-45-k-2020-252-t-2-6-2020>, (e.t. 14.12.2022)

32 Zafer, s. 732-734.

33 Hafizoğulları, Özen müsadereyi, suçla ortaya çıkan kriminojen ortamı gidermeye matuf ceza hukuku tedbiri olarak ifade eder ve bir ceza müeyyidesi olarak değil bir güvenlik tedbiri olarak kabul eder. Zeki Hafizoğulları, Muharrem Özen, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 11. Baskı, US-A Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 479.

34 Doğan Gedik, *5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'na Göre Müsadere*, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 8-9.

35 T.C Anayasası suç ve cezalara ilişkin esaslar başlıklı m.38/3'te: “Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.”; suçta ve cezada kanunilik ilkesi başlıklı TCK m.2'de: “(1) Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükümlenemez.”, denmektedir. Bu hükümler kanunilik ilkesinin yasalarımızda yer alan açık düzenlemeleridir.

36 Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 956-961.

Bir güvenlik tedbiri olarak³⁷ müsadereenin uygulanabilmesi için kasten işlenebilen bir suçun varlığı aranmakta failin haksız davranışının kabahate ilişkin olması durumunda, failin işlemiş olduğu kabahat hakkında müsadere kararı verilemese de şartları oluşmuş ise KK m.18'e göre mülkiyetin kamuya geçirilmesi tedbiri³⁸ uygulama alanı bulabilmektedir.³⁹ Bununla birlikte, kural olarak müsadereye hükmedilmesi için kasıtlı bir suçun işlenmesi zorunlu olsa da bu suçtan dolayı bir kimsenin mutlaka cezaya mahkûm edilmesi gerekli değildir.⁴⁰ Ayrıca ulusal düzenlemelerin yanında uluslararası belgelerden Uyuşturucu ve Psikotrop Maddeler Kaçakçılığına Karşı BM Sözleşmesi (Viyana sözleşmesi), Suçtan Kaynaklanan Gelirlerin Aklanması, Araştırılması, Ele Geçirilmesi ve El Konulmasına İlişkin Sözleşme (Strazburg Sözleşmesi), BM Sınırşan Suçlarla Mücadele Sözleşmesi (Palermo Sözleşmesi), Yolsuzluğa Karşı BM Sözleşmesi (Merida sözleşmesi) gibi çerçeve niteliğinde olan sözleşmelerde de müsadere yaptırımına yer verilmiştir.⁴¹ Göçmen kaçakçılığı suçuna ilişkin olan Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi (Palermo Sözleşmesi m.12⁴²) ile de mü-

37 Ali Parlar, Muzaffer Hatipoğlu, *5237 sayılı TCK'da Suça Teşebbüs İştirak- İctima ve Yaptırımlar*, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2010, s. 249 vd. (5237 sayılı TCK'da Suça Teşebbüs İştirak- İctima ve Yaptırımlar)

38 Yerdelen, s. 39-42.

39 Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 974; Özgenç, s. 864; Koca, Üzülmöz'e göre, kabahatlere yönelik bu yaptırım Anayasal dayanağını m.38'den değil m.35 mülkiyet hakkından ve m.13 bu hakkın sınırlandırılmasına ilişkin kurallardan alır. Koca, Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 669.

40 Akbulut, s. 874; Soyaslan, s. 601.

41 Sözleşmeler hakkında ayrıntılı açıklama için bakınız: Aysun Dalkılıç, *Türk Ceza Hukukunda Müsadere*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2013, s. 47-53.

42 Sözleşmenin 12'nci maddesinde müsadere ve el koyma; "*Taraf Devletler, iç hukuklarının elverdiği en geniş biçimde aşağıdakilerin müsadere için sağlanması için gerekli önlemleri alacaklardır: (a) Bu Sözleşmede belirtilen suçlardan elde edilen gelir veya değeri bunlara tekabül eden malvarlığı; (b) Bu Sözleşmede belirtilmiş suçlarda kullanılmış veya kullanılması amaçlanan malvarlığı, malzeme, teçhizat veya diğer araç-gereçler. 2. Taraf Devletler, muhtemel bir müsadere amacıyla, bu maddenin 1. fıkrasında bahsedilen herhangi bir malın tespitinin, izlenmesinin, dondurulmasının veya el konulmasının sağlanması için gerekli önlemleri alacaklardır. 3.Eğer suç geliri kısmen veya tamamen başka bir mala dönüştürülmüş veya çevrilmiş ise, söz konusu gelirin yerine bu mal, bu maddede belirtilen önlemlere tabi tutulacaktır. 4.Eğer suç geliri meşru kaynaklardan kazanılan bir mal ile karıştırılmış ise, bu tür bir mal, dondurma veya el koymaya ilişkin yetkiler saklı kalmak kaydıyla, karıştırılmış suç gelirinin takdir edilen değerine kadar müsadereye tabi tutulacaktır. 5.Suç gelirinden veya suç gelirinin dönüştürüldüğü veya çevrildiği maldan veya suç gelirinin içine karışmış olduğu malvarlığından elde edilen kazanç veya diğer çıkarlar, bu maddede belirtilen önlemlere aynı şekil ve ölçüde tabi tutulacaktır. 6.Bu maddenin ve bu Sözleşmenin 13. maddesinin amaçları bakımından, her Taraf Devlet, kendi mahkemelerini veya diğer yetkili makamlarını, ilgili banka kayıtlarının veya mali veya ticari kayıtların ibrazı veya bunlara el konulması için emir verebilmeye yetkili kılacaktır. Taraf Devletler, bu maddenin hükümlerini uygulamaktan, banka gizliliği gerekçesiyle kaçınmayacaklardır. 7.Taraf Devletler, kendi iç hukuk ilkeleriyle, yargılama ve usule ilişkin diğer düzenlemelerinin özüyle uyumlu olduğu ölçüde, bir sanığın, iddia edilen suç gelirinin veya müsadereye tabi diğer malvarlığının*

sadere konusunda, taraf devletlerin iç hukuklarının elverdiği en geniş biçimde müsadereyi sağlamaları için gerekli önlemleri almaları gereği belirtilmiştir.⁴³

Öğretide yer alan tanımlar ve 5237 sayılı TCK'daki düzenlemeler dikkate alındığında müsaderenin, ceza hukuku yaptırımlarından bir güvenlik tedbiri olduğu ve kanun koyucu tarafından belirli şartların meydana gelmesi ile eşyanın veya kazancın bir mahkeme kararına dayanılarak sahibinden alınmasını ve devletin mülkiyetine geçirilmesini sağlayan önemli bir uygulama olduğu kanaatindeyiz.

II. Müsadere Türleri

A. Eşya Müsaderesi

5237 sayılı TCK m.54'te eşya müsaderesi düzenlenmiştir. Madde metnine göre, bir suçun işlenmesine bağlı olan, suçun işlenmesinde kullanılmak üzere hazırlanan, konusu suç teşkil eden eşyanın müsaderesi ve eş değerinin müsaderesi şeklinde kendi içinde ayrımlara tabi tutularak düzenlenmiştir.⁴⁴ Eşya müsaderesini düzenleyen maddenin gerekçesine göre, müsaderenin T.C Anayasasında yer alan mülkiyet hakkını zedelememesi için, suçun işlenmesinde kullanılan veya suçun işlenmesine tahsis edilen eşyanın müsaderesine karar verileceği kabul edilmektedir. Ancak, eşyanın müsaderesi için bunun iyiniyetli üçüncü kişilere ait olmaması gerekir. Başka bir deyişle, kişinin suçun işlenmesine iştirak etmemesi, suçun işlenişinden haberdar olmaması durumunda, sahibi bulunduğu eşya bir suçun işlenmesinde kullanılmış olsa bile, müsadereye hükmedilemeyecektir.⁴⁵

(1) Bir suçun işlenmesine bağlı olan müsaderede, eşyanın müsadere edilebilmesi için öncelikle *kasten işlenebilen bir suçun mevcudiyeti gerekir*. Taksirli suçlarda müsadere kararı verilemez.⁴⁶ Suçun icra hareketlerine baş-

meşru kaynağını göstermeye zorunlu kılınmasını değerlendirebilirler. 8.Bu madde hükümleri, iyi niyetli üçüncü kişilerin haklarına zarar verecek biçimde yorumlanamaz. 9.Bu maddede yer alan hiçbir hüküm, söz konusu önlemlerin bir Taraf Devletin iç hukukuna uygun ve tabi olarak tanımlanması ve uygulanması ilkesini etkilemeyecektir.”, şeklinde düzenlenir., <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4800.html>, (e.t. 19.01.2023).

43 M. Emin Artuk, Ahmet Gökçen, M. Emin Alşahin, Kerim Çakır, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 18. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 93 (Ceza Hukuku Özel Hükümler); Ahmet Caner Yenidünya, Mehmet Emin Alşahin, “Göçmen Kaçakçılığı Suçu (TCK m.79)”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı: 82, Mayıs-Haziran 2009. (s.1-50), s. 48.

44 Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 976; Koca, Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 670.

45 TCK m. 54 gerekçesi, <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/gerekceler/turk-ceza-kanunu-madde-gerekceleri/1>, (e.t. 07.01.2023).

46 Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 976; Koca, Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 670; Özgenç, s. 849; Akbulut, s. 876; Hafizoğulları, Özen, s. 480; Zafer, s. 735; Soyaslan, s. 60; Öztürk, Erdem, s. 578; Centel, Zafer, Çakmut, s. 737.

lanması ve suçta kullanılmak üzere hazırlanmış eşyanın kullanılmaya başlanması müsadere kararı için yeterli olup henüz kullanılmayan eşya müsadereye konu olmayacaktır.⁴⁷ TCK'da yer alan düzenlemeye göre suçun işlenmesinde kullanılmak üzere hazırlanan eşyanın müsadere ancak niteliği itibariyle kamu güvenliği kamu sağlığı veya genel ahlak açısından tehlike oluşturuyor ise suçun icra hareketlerine başlanılmamış olsa bile müsadere edilebilecektir (TCK m.54/1-cümle2). Bu çerçevede bir suçun işlenmesine bağlı olan müsadere eşyanın müsadere edilebilmesi için kasıtlı işlenen suçun teşebbüs aşamasında kalması yeterli olup müsadereye konu eşyanın kullanılarak suçun tamamlanması gerekmez.⁴⁸ Yine söz konusu eşyanın müsadere için kasıtlı bir suçun işlenmesi gerekmekte ancak bu suçtan bir mahkûmiyet kararı verilmiş olması aranmamaktadır.⁴⁹ Bu noktada hukuka aykırı bir fiilin varlığı yeterli görülmektedir.⁵⁰ Bir suçun işlenmesine bağlı olan müsadere için belirli özellikleri vardır. Bunlar:

Eşya ile işlenen suç arasında m.54'te belirtilen şekilde bir bağlantının olması gerekir. Eşya, suçun işlenmesinde kullanılmalı veya suçun işlenmesine özgülünmeli ya da suçtan elde edilmiş olmalı veya suçun işlenmesinde kullanılmak için hazırlanmış ise kamu sağlığı veya genel ahlak açısından tehlike oluşturmaldır. Bu nedenle müsadereye konu eşya ile işlenen suç arasında nedensellik bağının tespit edilmesi önemlidir.⁵¹

Eşya müsadereinde kasıtlı suçta kullanılan eşyanın iyi niyetli üçüncü kişilere ait olmaması gerekir. TCK m.54/1'de yer alan iyi niyet kavramından suçun işlenmesine iştirak etmemek veya suçun işlenişinden haberdar olmamak anlaşılmalıdır. Böylelikle hem Kanun maddesine hem de maddenin gerekçesine göre suçun işlenmesinde kullanılmış olan eşyanın sahibi suça iştirak etmemişse o eşya müsadere edilemeyecektir. Kasıtlı suçta kullanılan eşyanın üçüncü kişiye ait olmasından anlaşılması gereken üçüncü kişinin o eşyaya malik veya zilyet olmasıdır.⁵² Öğretide özel hukuk alanına ait olan iyiniyet kavramının ceza hukuku açısından anlamı tartışmalıdır. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (TMK) m.2 ve m.3 hükümleri dikkate alındığında⁵³, iyiniyet için eş-

47 Özgenç, s. 850.

48 Mahmut Koca, Türk Ceza Kanunu'nda Müsadere, 27.05.2020, <https://blog.lexpera.com.tr/turk-ceza-hukukunda-musadere/>, (e.t.07.01.2023); Akbulut, s. 875; Zafer, s. 735.

49 Toroslu, Toroslu, s. 471; Öztürk, Erdem, s. 579.

50 Centel, Zafer, Çakmut, s. 737.

51 Öztürk, Erdem, s. 578-579.

52 Hafizoğulları, Özen, s. 480; Özbek, Doğan, Bacaksız, s. 630.

53 Kanunun *Hukuki İlişkilerin Kapsamı* başlıklı başlangıç bölümü m. 2'de dürüst davranma kavramı, "*Herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır. Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz.*", şeklin-

yanın sahibinin, eşyanın suçta kullanılmasında bilgisi ve rızası bulunmaması kriter olarak aranmalıdır.⁵⁴ Bazı yazarlar, iyiniyet ifadesi yerine TCK'da suç oluşturan fiilde iştiraki olup olmadığı anlamına gelen “methal” kelimesinin kullanılmasının yerinde olacağı düşüncesini ileri sürmüştür.⁵⁵ Gerçekten de, müsadere kararı için üçüncü kişilerin iyi niyeti değil suça katılma kastının varlığı esas olarak alınmalıdır. İyi niyetli kimseler suça iştirak etmemiş olmalı yani suçla ilgili ve cezai müeyyideyi gerektiren bir eylemde bulunmamalıdır.⁵⁶

Eşyanın müsaderesinde orantılılık gözetilmesi gerekir. TCK m.54/3'te suçta kullanılan eşyanın müsaderesinin işlenen suça göre hakkaniyete aykırı olacak biçimde ağır sonuçlar doğurmaması gerektiği belirtilmiştir. Eşya müsaderesinde ölçü olan hakkaniyet, TMK'ya göre kanunun takdir yetkisi tanıdığı durumlarda hâkimin hakkaniyete göre karar vermesidir.⁵⁷ Suçta kullanılan eşya, suçun işlenmesine katkı sağlayan eşya olduğundan⁵⁸ ve failin suçu işlerken kullandığı vasıtaya işaret ettiğinden⁵⁹ suçun işlenmesinde kullanılan bu eşyanın müsaderesi ile işlenen fiilin haksızlık içeriği arasında da makul bir oran aranmalıdır.⁶⁰ Ayrıca Kanunda müsadere edilecek eşyanın bir kısmı diğer kısmından ayrılabilirdiğinde yalnızca o kısmın müsadere edileceği de belirtilmiştir. Yine müsadere konusunu oluşturan eşya üzerinde birden fazla paydaş olması durumunda yalnızca suça iştirak edenin payının müsaderesi söz konusu olur (TCK m.54/6).

(2) Bir suçun işlenmesinde kullanılmak üzere hazırlanan eşyanın müsaderesinde, suçun işlenmesinde kullanılmak amacıyla hazırlanan ve henüz suçta kullanılmamış ancak suçun işlenmesiyle beklenen neticeyi gerçekleştirmeyi kolaylaştıran bir eşya söz konusudur.⁶¹ Ayrıca suçun işlenmesinde

---

de ve yine aynı bölüm m.3'te iyi niyet kavramını, “*Kanunun iyi niyete hukukî bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyi niyetin varlığıdır. Ancak, durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimse iyi niyet iddiasında bulunamaz.*” şeklinde tanımlanır.

54 Demirbaş, s. 647.

55 Koca, Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 672- dn. 261. Ayrıca Yılmaz, eşyanın fiilde methali olmayan kimselere ait bulunmamasını müsaderenin unsurlarından saymakta ve bunu müsadere için eşyanın suçla ilgisi olmayan, suça iştiraki bulunmayan ve suça yabancı olan kimselere ait olmaması şeklinde ifade eder. Yılmaz, s. 29.

56 Centel, Zafer, Çakmut, s. 737- 742.

57 TMK'nın Başlangıç hükümlerinde, hukuki ilişkilerin kapsamı başlığında, hâkimin takdir yetkisini düzenleyen m.4'te; “*Kanunun takdir yetkisi tanıdığı veya durumun gereklerini ya da haklı sebepleri göz önünde tutmayı emrettiği konularda hâkim, hukuka ve hakkaniyete göre karar verir.*”, denmektedir.

58 Akbulut, s. 875.

59 Hafizoğulları, Özen, s. 482.

60 Özgenç, s. 850.

61 Demirbaş, s. 646; Centel, Zafer, Çakmut, s. 741.

kullanılmak üzere hazırlanan eşyanın yetersizliği veya herhangi bir sebepten ötürü kullanılmaması veya kullanılmış olsa da bir kısmı arta kalmış şeyler de bu türden müsadere konusudur.⁶² Bir suçun işlenmesinde kullanılmak üzere hazırlanan eşyanın müsadere ancak kamu güvenliği, kamu sağlığı veya genel ahlak açısından tehlikeli olması durumunda da gerçekleşir (m.54/1-cümle 2).

(3) Konusu suç teşkil eden eşyanın müsadereinde, eşyalar, suçun işlenmesinde kullanılmasa, suçtan meydana gelme veya suç için özgülümlenmiş olmasa bile üretimi, bulundurulması, alım satımı suçunu meydana getiren eşyalar bir suçla bağlantılı olmasa da müsadere edilir (TCK m.54/4).⁶³ Bu müsadere türünde eşyalar, yasaklanan ya da üretimine, bulundurulmasına veya kullanılmasına izin verilmeyen şeyler olduğundan eşyaların kendisi bizzat suçun vücut vermektedir. Bu nedenle başka bir suçla bağlantısı veya suçun failine ait olması aranmayacağı gibi bir mahkûmiyet kararı da gerekli değildir.⁶⁴

(4) Eş değerin müsadereinde, müsadereye tabi eşyanın ele geçirilemediği durumda bunun yerine konulan değerler için, suçun icra hareketlerine başlanmış olup müsadereye konu eşyaya ulaşamadığında eşyanın tutarı kadar paranın müsadereine karar verilir.⁶⁵ Öğretide kaim değer müsadere olarak ifade eden yazarlar olsa da kaim değer müsadereinden farklı olan eş değeri müsadereinde, malvarlığına bir değerin girmesine gerek olmadan, malvarlığından çıkan müsadereye tabi değerin karşılığı kadar paranın müsadere söz konusudur. Ancak kaim değerin müsadereinde müsadereye tabi eşya yerine malvarlığına giren kazanç değeri müsadere edilir.⁶⁶

1. Eşya Müsadereinin Göçmen Kaçakçılığı Suçunda Uygulaması

Kanunda yer alan düzenlemeleri ayrıntılarıyla inceledikten sonra eşya müsadereinin göçmen kaçakçılığı suçunda uygulamasını değerlendirmek gerekmektedir. Göçmen kaçakçılığı suçunu doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat temin etmek saiki ile işlendiğinden kasıtlı bir suç olup müsadere kararının verilebilmesi için ilk koşulu sağlamaktadır. Bu nedenle, suçun işlenişinde kullanılan göçmenlerin bir yerden bir yere naklini sağlayan kara, deniz ve hava taşıtlarının müsadere söz konusu olabilir.⁶⁷ Burada göçmenlerin taşınmasını sağlayan aracın failerden birine ait olup olmamasına dikkat edilmeli suçun iştirak

62 Certel, Müsadere, s. 40.

63 Örnek olarak sokakta bulunan ve kime ait olduğu saptanamayan ruhsatsız silah veya uyuşturucu madde verilebilir. Centel, Zafer, Çakmut, s. 737.

64 Akbulut, s. 878.

65 Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 979.

66 Özbek, Doğan, Bacaksız, s. 633.

67 Mahmut Koca, İlhan Üzümler, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 8.bs, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 118. (Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler)

edenlerden her hangi birinin mülkiyetinde olan bu taşıtın müsadereesine karar verilmelidir.⁶⁸Ancak bu araçların iyi niyetli üçüncü şahıslara ait olmaması gerekir.⁶⁹ Göçmen kaçakçılığı suçunda kullanılan araçların iyiniyetli üçüncü kimse- lere ait olması müsadereye engeldir.⁷⁰ Kişinin suça iştirak etmemesi ve aracını göçmen kaçakçılığı suçunun işlenmesinde kullanılacağını bilmeden ve bilebilecek durumda olmadan vermiş olması halinde aracın müsadere edilmesi mümkün ol- maz.⁷¹ Ancak iyiniyet konusunun somut olaya göre hâkim tarafından dikkatlice incelenmesi gerekir. Eğer dosyada suçta kullanılan eşyanın iyiniyetli üçüncü kişi- lere ait olduğuna dair kesin bir kanaati yok ise aracın müsadereesine karar verir.⁷²

68 Yaşar, Gökcan, Artuç, s. 2443.

69 Yargıtay 18. CD., T. 22.06.2020, E. 2019/23681 K. 2020/7766 sayılı kararında: “Suçta kullanılması nedeniyle müsadereesine karar verilen LAK isimli sürat teknesinin kayden maliki olan Whitburn Marine Company LTD. Şirket yetkilisi duruşmaya davet edilip, beyanının alınmasından ve tüm dosya kapsamının birlikte değerlendirilmesinden sonra bu şirketin iyiniyetli 3. kişi olup olmadığı yönünde bir değerlendirme yapılmadan ve TCK’nın 54/3. maddesindeki, “Suçta kullanılan eşyanın müsadere edilmesinin işlenen suça nazaran daha ağır sonuçlar doğuracağı ve bu nedenle hak- kaniyete aykırı olacağı anlaşıldığında, müsadereesine hükmedilmeyebilir.” biçimindeki düzenle- me dikkate alınarak teknenin suç tarihi itibarıyla değeri ile suçtan elde edilecek maddi menfaat arasındaki fark tespit edilmeden ve müsadereesinin suça nazaran daha ağır sonuçlar doğuraca- ğına dair somut gerekçelerle bir değerlendirme yapılmadan eksik inceleme ve yetersiz gerekçeyle müsadere kararı verilmesi, Kanuna aykırı...”, denmektedir. <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/18-ceza-dairesi-e-2019-23681-k-2020-7766-t-22-6-2020>, (e.t. 08.01.2023).

70 Yargıtay 18. CD., T. 08.06.2020, E. 2019/10487 K. 2020/6624 sayılı kararında: “a-) TCK’nın 54/3. maddesindeki, “Suçta kullanılan eşyanın müsadere edilmesinin işlenen suça nazaran daha ağır sonuçlar doğuracağı ve bu nedenle hakkaniyete aykırı olacağı anlaşıldığında, müsadereesine hükmedilmeyebilir.” biçimindeki düzenleme dikkate alınarak 34 BP 3549 plakalı aracın müsa- deresine karar verilmiş ise de, aracın suç tarihi itibarıyla değeri ile suçtan elde edilecek maddi menfaat arasındaki fark tespit edilmeden ve araç müsadereesinin suça nazaran daha ağır sonu- çlar doğurmayacağına dair somut gerekçelerle bir değerlendirme yapılmadan eksik inceleme ne- ticesinde müsadere kararı verilmesi, Kanuna aykırı...”, denmektedir., [https://www.lexpera.com. tr/ictihat/yargitay/18-ceza-dairesi-e-2019-10487-k-2020-6624-t-8-6-2020](https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/18-ceza-dairesi-e-2019-10487-k-2020-6624-t-8-6-2020), (e.t. 08.01.2023).

71 Yargıtay 18. CD., T. 29.03.2017, E. 2017/980 K. 2017/3450 sayılı kararında: “Sanığın, malen sorumludan aracı geçici süre ile aldığı, malen sorumlunun aracın suçta kullanılacağından haberdar olmadığı yönündeki savunması, malen sorumlunun sanık savunmasıyla uyumlu anlatımı, suç faillerinden ... ile malen sorumlunun akraba olmasının, sanığın iyiniyetli olma- dığının kabulü açısından kesin ve yeterli nitelikte olmaması karşısında, delillerin taktirinde hataya düşülerek yerinde olmayan gerekçeyle 34 ZF 5781 plakalı aracın müsadereesine karar verilmesi, Kanuna aykırı...”, denmektedir., [https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/18- ceza-dairesi-e-2017-980-k-2017-3450-t-29-3-2017](https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/18-ceza-dairesi-e-2017-980-k-2017-3450-t-29-3-2017), (e.t. 08.01.2023).

72 Bursa BAM, 8.C.D, T. 09.01.2019, E. 2018/1408 K. 2019/50 sayılı kararında: “Hukuka aykırı olduğu anlaşılmış ise de; anılan aykırılığın dairemizce duruşma açılmaksızın dosya üzerinden düzeltilerek giderilebileceği anlaşılmakla gerekçeli kararın hüküm fıkrasının (A) bendinin (10) numaralı paragrafının hükümden çıkarılarak yerine gelmek üzere”10-18.11.2015 tarihli tutanak ile yeddi emine teslim edilen bir adet yedi metre boyunda gri renkli lastik bot, bir adet üzerinde X2 yazılı bot motoru, bir adet içi benzin dolu olan kırmızı renkli benzin deposu, altı adet bej renkli bot taban tahtası, bir adet siyah renkli bombeli çift ağızlı hortumun suçta kullanılmak üzere hazırlandığı ve dosya kapsamında iyi niyetli üçüncü kişilere ait olduğuna yönelik somut bir delil saptanamadığından TCK 54/1 maddesi gereğince MÜSADERESİNE,” ibaresinin eklenmesine,... oybirliğiyle karar verildi.”, denmektedir., [https://www.lexpera.com.tr/ictihat/bolge-adliye-mah-](https://www.lexpera.com.tr/ictihat/bolge-adliye-mah)

Göçmen kaçakçılığı suçu, araç kiralama şirketlerinin araçları ile işlenmiş ise suça iştirak etmeyen ve suçun işlenmesinden haberi olmayan şirket sahibinin araçları müsadere edilemez.⁷³ Aynı şekilde balıkçılık yapılmak üzere tekne kiralayan iyiniyetli üçüncü şahsın teknesi ya da tarlasını sürmek üzere kullanmak için ödünç aldığı traktör ve römorku ile sahibinin bilgisi ve rızası olmadan göçmenlerin taşınmasında kullanılması durumunda traktör ve römork müsadereye konu olmayacaktır.⁷⁴ Burada üçüncü kişinin kendisine ait olan taşıtların⁷⁵ fail tarafından failin zilyetliğinde genel bir kullanıma tahsis edeceği yönünde bir rızası, bilgisi olması veya bilebilecek durumda olması gerekir ki bu taşıtların yine fail tarafından çalınması veya esaslı hataya düşürülerek ele geçirilmesi halinde taksir derecesinde dahi sorumluluk mevcut olmayacağından eşyanın müsadereyi düşünülemez.⁷⁶

Ancak bu gibi durumlarda her olayın kendi içinde incelenmesi ve suçla etkin bir şekilde mücadele edilebilmesi için bilerek başkası adına kayıtlı araçların suçun işlenmesinde kullanılma ihtimalinin göz ardı edilmemesi gerekir.⁷⁷ Nitekim örgütlü olarak işlenen göçmen kaçakçılığı suçunda kullanılan araçların müsadereye engel olmak amaçlı diğer kimselere ait tescilli araçların kullanıldığı ve hatta ülkemizde araçların trafik tescil işlemleri yapılmadan devrinin yapıldığı da sıklıkla görülmektedir.⁷⁸ Anayasa Mahkemesine (AYM) bu yönde yapılan Eyyüp Baran bireysel başvurusunda, başvuru trafik sicilinde kendisi adına kayıtlı aracın satışı için A.T. ile anlaştıklarını, bir miktar parayı da peşin aldığını ve aracı teslim ettiğini ancak bu aracın göçmen kaçakçılığı suçunda kullanıldığı gerekçesiyle kaydına tedbir şerhi konulduğunu ve A.T. nin bu aracı satın almaktan vazgeçtiğini, ceza yargılaması neticesinde kendisinin beraatine, aracının ise müsadereye karar verildiğini; aracın suçta kullanıldığına ilişkin olarak dosya kapsamında yeterli delil bulunmadığını ve müsadere kararının orantısız olduğunu belirterek adil yargılanma hakkı ve mülkiyet hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Mahkeme ise trafik sicilinde adına kayıtlı aracın

kemesi/bursa-bam8-cd-e-2018-1408-k-2019-50-t-9-1-2019, (e.t. 14.01.2023).

73 Ali Parlar, Mustafa Öztürk, *Uygulamada Uluslararası Suçlar*, Aristo Yayınevi, İstanbul, 2018, s. 58; Ali Parlar, Muzaffer Hatipoğlu, *Türk Ceza Kanunu Yorumu*, C. II, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2010, s. 1244 (Türk Ceza Kanunu Yorumu, C. II).

74 Kemalettin, Erel, "Yargıtay Kararları Işığında Göçmen Kaçakçılığı Suçu", *TBB Dergisi*, Sayı 71, 2007, s. 297.

75 Burada ifade edilen taşıtlardan kara, deniz, hava yolu ile taşıma sağlayan her türlü vasıta kastedildiğinden taşıtların kullanım amacı, şekli veya diğer özellikleri ve hatta canlı hayvan olması önem arz etmez, insanları fiili olarak taşıyabilmesi yeterlidir. Çetin, Arslan, "Göçmen Kaçakçılığı Suçları", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 52, Sayı 1, 2003, s. 138-139.

76 Arslan, s. 138.

77 Erel, s. 296.

78 Özbek, s. 161; Doğan, s. 179.

göçmen kaçakçılığı suçunda kullanıldığı gerekçesiyle müsadere edilmesi nedeniyle başvuruçunun mülkiyet hakkına yapılan müdahale bakımından müdahalenin yasal olup “göçmen kaçakçılığının önlenmesi” yönündeki meşru amacının da mevcut olduğu, başvuruçuya müsadereye ilişkin itirazlarını ve savunmalarını sorumlu makamlar önünde etkin bir biçimde ortaya koyabilme olanağının tanındığı, geçersiz satış sözleşmesiyle aracı işleten sıfatıyla bir başka kişiye teslim eden başvuruçunun müsadereye yol açan olaydaki kusur derecesi ile özen durumu dikkate alındığında ve ayrıca başvuruçunun geçersiz satış sözleşmesi nedeniyle borçlar hukuku kuralları çerçevesinde aracı haricen sattığı kişiye karşı genel hükümlere göre dava açabilme olanağı da bulunduğu değerlendirildiğinde müdahalenin başvuruçuyu kişisel ve aşırı bir yük altına sokmadığı, müdahalenin amacı ile başvuruçuya yüklenen külfetin orantılı olduğu sonucuna varılmıştır.⁷⁹

Ancak AYM başvuruçunun iyi niyetli üçüncü kişi konumunda olup olmadığının tespitini yaparken araç satış işlemlerinde gereken özeni göstermemesini iyi niyetli hareket etmediği yönünde kabul etmiş aracın suçta kullanılıp kullanılmadığının bilinmesi veya bilinebilecek durumda olmasını değerlendirmemiştir.⁸⁰ Kanaatimizce mahkeme burada iyi niyeti TMK m.3 hükmünde yer verilen kurala göre kendinden beklenen özeni gösteren kimse olarak anlamış ve aksi halde kişi iyi niyetli saymamış, dolayısıyla, eşyanın müsadere edilmesini uygun ve orantılı bulmuştur. Sonuç olarak bir kimsenin iyi niyetli davranıp davranmadığının tespitini üzerine düşen özen yükümlülüğünü yerine getirip getirmemiş olmasından yola çıkarak yorumlamaktayız. Ayrıca 765 sayılı TCK döneminde ise göçmen kaçakçılığı suçunda kullanılan taşıtların faile ait bulunmamasının önemi olmayıp fiilin işlenmesinde kullanılması halinde müsadere kararı verilmekteydi.⁸¹

79 Anayasa Mahkemesi Kararı- 1.B., Başvuru No: 2014/8060, T.29/9/2016 kararında: “Sonuç olarak trafik sicilinde adına kayıtlı aracın göçmen kaçakçılığı suçunda kullanıldığı gerekçesiyle müsadere edilmesi nedeniyle başvuruçunun mülkiyet hakkına yapılan müdahale bakımından müdahalenin yasal olup “göçmen kaçakçılığının önlenmesi” yönündeki meşru amacının da mevcut olduğu, başvuruçuya müsadereye ilişkin itirazlarını ve savunmalarını sorumlu makamlar önünde etkin bir biçimde ortaya koyabilme olanağının tanındığı, geçersiz satış sözleşmesiyle aracı işleten sıfatıyla bir başka kişiye teslim eden başvuruçunun müsadereye yol açan olaydaki kusur derecesi ile özen durumu dikkate alındığında ve ayrıca başvuruçunun geçersiz satış sözleşmesi nedeniyle borçlar hukuku kuralları çerçevesinde aracı haricen sattığı kişiye karşı genel hükümlere göre dava açabilme olanağı da bulunduğu değerlendirildiğinde müdahalenin başvuruçuyu kişisel ve aşırı bir yük altına sokmadığı, müdahalenin amacı ile başvuruçuya yüklenen külfetin orantılı olduğu sonucuna varılmıştır.” denmektedir., <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/anayasa-mahkemesi/k-2014-8060-t-29-9-2016-1>, (e.t 14.10.2023).

80 Doğan, s. 183-186.

81 Yargıtay CGK T. 12.10.2004, E. 2004/175, K. 2004/198 sayılı kararında: “Göçmen kaçakçılığı suçlarında zoralmun, genel hükümden ayrılmak suretiyle özel ve genişletilmiş biçimde düzenlenmiş

Göçmen kaçakçılığı suçunun işlenmesinde kullanılmayan, suç için özgülmemiş olan veya suçtan meydana gelmeyen eşya müsadere edilemez. Failin üzerindeki giysisi, ayakkabısı, saati, cep telefonu gibi eşyalar müsadere konusunu teşkil etmez.⁸²

Göçmen kaçakçılığı suçunda kullanılmak üzere hazırlanmış fakat henüz kullanılmamış olan eşya veya araçların müsadere edilebilmesi için kamu güvenliği, kamu sağlığı veya genel ahlak açısından tehlike oluşturması gerekir. Eğer göçmenleri taşımak üzere hazırlanmış olan geminin aynı zamanda denizi kirletmek üzere tehlikeli bir madde taşıdığı tespit edilmişse veya denizdeki seyrini düzgün sağlayacak teknik donanıma sahip değilse müsadere edilebilir. Ancak kara taşıtlarından tır veya otobüs bu şekilde bir tehlike barındırmıyorsa ve göçmenleri taşımak üzere hazırda bekliyorsa ancak suçun icra hareketlerine henüz başlanmamış ise müsadere kararı verilmesi de mümkün değildir.⁸³

Kanun müsadere kararında orantılılık ilkesini benimsemiş olduğundan hakkaniyete uygun olarak sayı bakımından az olan göçmenlerin taşınmasında kullanılan büyük bir gemi ya da tırın müsadere kararına karar vermeyebilir. Ancak yine de belli bir bedel karşılığında göçmeni özel aracı ile yasal olmayan yollardan

---

olması, Sözleşmenin "Müsadere ve El Koyma" başlıklı 12'nci maddesi ile taraf devletlere yüklenen, sözleşmeye konu suçlar nedeniyle zorahımın sağlanması bakımından gereken önlemlerin iç hukuklarının elverdiği en geniş biçimde alınması yükümlülüğünün yerine getirilmesi amacına matuftur. Görüleceği üzere, bu özel düzenleme "taşıtlar ve fil nedeniyle elde edilen maddi menfaatler" le sınırlı tutulmuştur. Dolayısıyla, sayılanlar dışında herhangi bir eşyanın suçta kullanılması halinde bu maddeye göre değil, genel hüküm olan 36'ncı maddeye göre müsadere edilecektir. Öte yandan, 201/a maddesinin 2'nci fıkrasındaki düzenlemede, genel hükme ilişkin 36'nci maddede öngörülen "aidiyet şartı"na yer verilmemiş olduğundan, göçmen kaçakçılığı suçunun işlenmesinde kullanılan taşıtlar suçta iştiraki bulunmayan üçüncü kişilere ait olsalar bile müsadere olunabilecektir. Ancak bu konudaki uygulamada, Anayasa'mızın 38'inci maddesinde belirtilen "Ceza sorumluluğu şahsidir." ilkesi ile, ceza hukukunun evrensel prensiplerinden olan "kusursuz suç ve ceza olmaz" kuralı göz önünde bulundurulmalıdır. Ceza Hukukunda failin ancak kendi failinden sorumlu tutulması ve bunun için de en az taksir derecesinde kusurlu olması gerekmektedir. Dolayısıyla bu hükmün uygulanmasında da üçüncü kişilerin, failin eyleminden en az taksir derecesinde kusurlu olmasını aramak zorunludur. Böyle bir kimsenin kusuru, yükümlü olduğu dikkati ve özeni göstererek kendi taşıtıyla yasak eylemin işlenmesine engel olmaktan doğmakta; böylece sorumlu tutulan kimsenin davranışı ve ortaya çıkan sonuç arasında nedensellik bağı oluşmaktadır. O halde burada üçüncü kişinin, kendisine ait taşıtın, en azından genel kullanıma yönelik olarak, rızası dahilinde failin zilyetliğinde olduğunu bilmesi veya bilebilecek durumda olması gerekir. Yerleşmiş yargısal kararlarda vurgulandığı üzere, iradeyi sakatlayan hallerin varlığı durumunda, örneğin taşıtın failce çalınma, gasp veya esaslı bir hataya düşürülme sonucu ele geçirilmiş olması durumunda, taksir derecesinde dahi sorumluluk var olmayacağından, taşıtın müsadere de düşünülemez.", denmiştir., <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/ceza-genel-kurulu-e-2004-8-175-k-2004-198-t-12-10-2004>, (e.t. 15.01.2023).

82 Özbek, s. 160; Doğan, s. 178.

83 Mehmet Saydam, *Türk Ceza Hukukunda Göçmen Kaçakçılığı Suçu (TCK m.79)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan 2015, s. 226.

ülke dışına çıkararak veya çok fazla sayıda göçmenin taşınması durumunda failin aracının müsaderesine karar verilecek olup üç veya beş gibi az sayıda göçmenin naklinde değeri yüksek olan bir taşıtın müsaderesine karar verilmeyebilir.⁸⁴

Göçmen kaçakçılığı suçu işlenirken göçmenleri taşıyan geminin batırılması veya satışa çıkarılması ya da tır, kamyon veya araçların yakılarak ortadan kaldırılması nedeniyle müsaderesinin imkânsız kılınması halinde, eş değer müsadere hükümlerine göre suçta kullanılmış olan eşyanın değeri kadar müsaderesine karar verilir.⁸⁵ Öğretide bu husus, hakkaniyete aykırı gözükse de örgütlü suçlulukla etkin mücadelenin sağlanması bakımından kaçınılmaz olduğu ifade edilmiştir.⁸⁶ Kanaatimizce de organize suçlulukta caydırıcılığın sağlanması suçların cezalarının alt sınırlarının artırılmasıyla birlikte müsadere ve el koyma hükümlerinin etkin bir şekilde uygulanması ile mümkün olacaktır. Nitekim, Türkiye'nin de taraf olduğu Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesinde müsadere ve el koyma hükümleri düzenlenmiş gerek eşya ve kazanç müsaderesi ile çeşitlerinden gerekse el koymayı öngörerek devletlerin gerekli önlemleri almalarını tavsiye etmiştir.

Göçmen kaçakçılığı suçunun işlenmesinde ya da suç işlenirken suça tahsis edilmiş olan eşyanın bir kısmının müsaderesi diğer bütün kısma zarar vermeden ayrılıyor ise yalnızca bu kısmın müsaderesine karar verilir. Göçmenlerin naklinde kullanılan tır ve kasası şayet göçmenler şoförün bulunduğu alanda taşınmış ise tırın kasası veya dorsesi müsadere edilmeyebilir.⁸⁷

Yine göçmen kaçakçılığı suçunda kullanılmış olan üç ortaklı bir köy minibüsünün müsaderesinde, paylı mülkiyete tabi olan taşıtların suçta kullanılması halinde yalnızca suça iştirak eden kişinin hissesi müsadere edilir. Böylelikle hem pay sahibi olan minibüs şoförünün diğer pay sahiplerinin haberi olmaksızın göçmen kaçakçılığı suçunda kullandığı aracın müsaderesinde iyi niyetli ve suça katılmayan ortakların payları korunmuş olmakta hem de cezaların şahsiliği ilkesine uygun hareket edilerek aracın sadece üçte bir payının müsaderesi söz konusu olmaktadır.⁸⁸ Ancak bu şekilde birden fazla malikin bulunduğu ve payların tam olarak belirlenemediği durumlarda müsaderenin ne şekilde yapılacağına ilişkin bir düzenlemenin bulunmaması bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir.⁸⁹

84 Erel, s. 297.

85 Erel, s. 297.

86 Özbek, s. 163; Doğan, s. 182.

87 Erel, s. 297.

88 Saydam, s. 228.

89 Özbek, s. 163; Doğan, s. 181.

B. Kazanç Müsaderesi

5237 sayılı TCK m.55'te kazanç müsaderesi düzenlenmektedir. Kanuna göre kazanç müsaderesi sayılan değerler; suçun işlenmesi ile elde edilen maddi menfaatler, suçun konusunu oluşturan maddi menfaatler, suçun işlenmesi için sağlanan maddi menfaatler ve bunların değerlendirilmesi veya dönüştürülmesi sonucu ortaya çıkan ekonomik kazançlar olmak üzere dört kategoriden oluşur ve bu türden değerler devletin mülkiyetine geçer.⁹⁰ Kazanç müsaderesinin kapsamı, eşya müsaderesi gibi sadece maddi varlığı olan nesnelere değil ekonomik değeri haiz her çeşit menfaatten oluşur.⁹¹ Kazanç müsaderesine konu değerler yalnızca nakit veya parasal menfaatler olarak değil suçla bağlantılı olan altın, döviz, poliçe, bono, tahvil, çek gibi ekonomik değerler olarak anlaşılmalıdır.⁹²

Kanunda kazanç müsaderesi düzenlemesinde esas alınan düşünce, suç işlemenin bir gelir elde etme aracı olarak görülmemesini sağlamak ve suçtan edinilen kazancın kişilerin yanına kar olarak kalmasını engellemektir.⁹³ Bu müsadere türü örgütlü suçla mücadelede gerek örgütte başka suçların işlenmesine yönelik sermaye sağlamanın gerekse suç işlemeyi sürekli hale getirerek devamlı gelir elde etme beklentisinin önüne geçmek gibi nedenlerle önemli olduğundan genel bir suç önleme aracı olarak nitelendirilir.⁹⁴

Kazanç müsaderesi kararının verilebilmesi için suçun manevi unsurunu değerlendirmek gerekir.⁹⁵ Bu nedenle kasten işlenen bir suçun varlığı⁹⁶ ve bu suçla bağlantılı elde edilmiş bir kazancın mevcudiyeti gerekir.⁹⁷ Ayrıca bu karar için elde edilen maddi menfaat, suçun mağduruna iade edilmemeli ve iyi niyetli üçüncü kişiler tarafından sonradan iktisap edilmemiş olmalıdır (TCK m.55/1- cümle 2). Şayet bu neviden maddi menfaat ve kazançlar TMK'nın iyi niyet⁹⁸ kurallarına göre korunuyorsa müsadere kararı verilmeyecektir (TCK m.55/3). Ayrıca kazanç müsaderesi⁹⁹ kararının verilebilmesi için müsadere-

90 Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 980; Öztürk, Erdem, s. 580.

91 Özbek, Doğan, Bacaksız, s. 634.

92 Aslan, s. 77-78.

93 Özgenç, s. 852.

94 Koca, Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 675-676.

95 Buğra Han Aslan, *Kazanç Müsaderesi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 75-76.

96 Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 981; Özgenç, s. 853; Zafer, s. 735-736; Öztürk, Erdem, s. 581.

97 Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 981.

98 Demirbaş'a göre bu maddede yer verilen iyi niyet kavramı ceza hukukuna yabancı bir kavram olup bu tabirin kullanılması yerinde değildir. Ceza hukukunda esas olan kusur ilkelerine göre düzenlemenin: "...bu madde kapsamına giren eşyanın müsadere edilebilmesi için eşyayı sonradan elde eden kişinin bunun bir suç ürünü olduğunu "bilerek" elde etmemiş olması gerekir.", şekilde yapılması gerektiğini düşünür. Demirbaş, s. 648.

99 Karşılaştırmalı hukukta kazanç müsaderesi hakkında ayrıntılar için bakınız, Parlar, Hatipoğlu,

ye konu kazanç ile işlenen suç arasında irtibatın sağlanmış olması yani failin meşru olmayan bir menfaat elde etmiş olması gereklidir. Aksi durumda kazanç müsadere kararı verilmemelidir.¹⁰⁰ Bu nedenle suçun işlendiği tespit edildikten sonra sağlanan kazancın da suçtan kaynaklandığının yani suçu işlemek suretiyle veya suçun işlenmesinden dolayı elde edildiğinin ispatlanması gerekir.¹⁰¹ Aksi halde suç nedeniyle elde edildiği tespit edilemeyen maddi menfaatlerin müsadere genel müsadere cezası niteliğinde olacaktır.¹⁰² Bu nedenle müsadere tedbiri kişilerin ticari faaliyetleri neticesinde yasal yollardan kazanmış oldukları malvarlığı değerleri için uygulama alanı bulmaz.¹⁰³

Bununla birlikte kazanç müsadereinde, eşya müsadereinde önemi olan orantılılık ilkesinin geçerliliği bulunmaz. Eşya müsadereisi, kişinin yasal yollardan elde ettiği malının suçta kullanılması iken kazanç müsadereisi suç işlenmesi suretiyle sağlanan meşru olmayan malvarlığı değerlerini konu alır. Bu nedenle kazanç müsadereisinde fiilin haksızlık içeriği ile müsadereye konu maddi menfaatlerin değerinin karşılaştırılmamasına ve bu türden menfaatlerin suç işleyen kimselerin yanına çok cüzi bir miktar da olsa kar olarak bırakılmamasına dikkat etmek gerekir.¹⁰⁴

Müsadereye konu eşya veya maddi menfaatlere el konulmadığı ya da bunların merciine teslim edilmediği hallerde, bunların karşılığını oluşturan değerlerin müsadereisi kararı verilir (TCK m.55/2). Malvarlığı değerinin müsadere edilememe nedeninin bir önemi olmayıp dikkat edilmesi gereken suçtan elde edilen değer malvarlığından çıkması ve yerine yeni bir kıymetin girmesidir. Bu nedenle failin eşyayı satması veya trampa etmiş olması sonucu elde ettiği satış bedeli müsadere edilecektir.¹⁰⁵ Öğretide kaim değer müsadereisi¹⁰⁶ olarak ifade edilen kazanç müsadereisinin bu çeşidinde, müsadereye konu olan malvarlığı değerinin harcama, imha, tüketme yoluyla müsadere edilmesi imkânsız hale getirildiğinden bu ekonomik değerlere karşılık para tutarının müsadereisi söz konusudur.¹⁰⁷ Kaim değer müsadereisinde, müsadereye konu eşya ya da maddi menfaat failin malvarlığından çıkmış olması yani kazanç müsadereisi

5237 sayılı TCK'da Suça Teşebbüs İştirak- İçtima ve Yaptırımlar, s. 272- 277.

100 Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 981.

101 Koca, Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 676.

102 Koca, Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 677.

103 Koca, Türk Ceza Kanunu'nda Müsadere, <https://blog.lexpera.com.tr/turk-ceza-hukukunda-musadere/>, (e.t. 10.01.2023).

104 Koca, Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 676.

105 Özbek, Doğan, Bacaksız, s. 637.

106 Özbek, s. 160; Parlar, Hatipoğlu, *5237 sayılı TCK'da Suça Teşebbüs İştirak- İçtima ve Yaptırımlar*, s. 280; Demirbaş, s. 648; Akbulut, s. 880; Özbek, Doğan, Bacaksız, s. 637.

107 Demirbaş, s. 648.

sayılan ve suçtan kaynaklanan para ile hisse senedi alınması ve bu hisse senetlerinin değerinin artması gibi¹⁰⁸ yerine yeni bir değer girmiş olması gerekmektedir.¹⁰⁹ Eşyanın yerini tutan bu kaim değer mäsaderesinde dikkat edilmesi gereken husus, eşya veya meşru olmayan yollardan elde edilen ekonomik kazanç müsadere edildikten sonra ekonomik değerini kısmen veya tamamen yitirdiğinde ayrıca kaim değer mäsaderesine karar verilemeyeceğidir.¹¹⁰

1. Kazanç Müsaderesinin Göçmen Kaçakçılığı Suçunda Uygulaması

Yukarıdaki açıklamalardan sonra göçmen kaçakçılığı suçunda kazanç müsaderesi uygulamasını değerlendirmek gerekir. Buna göre, kazanç müsaderesi, özellikle örgütlü işlenen suçlar bakımından çok önemlidir. Organize olarak suç işleyen bu örgütler gelir temini amacıyla suçları işlemekte ve önemli bir sermaye elde etmektedir. Hem kazanç hem de sermaye haksız bir şekilde kazanıldığından bu değerlere el konulması, örgütün amacına ulaşmasının engellenmesi ve sonraki sıralı suçların önüne geçilmesi açısından büyük önem arz etmektedir.¹¹¹

Göçmen kaçakçılığı suçunun işlenmesinde kullanılan kara veya taşıt araçlarının müsaderesi mümkün olduğu gibi failerin maddi menfaat sağlamış olmaları halinde bu menfaat de kazanç müsaderesinin konusu olmaktadır. Göçmen kaçakçılığı suçunda ne türden ekonomik kazançlar elde edildiğinin saptanması önemli olmakla birlikte suçtan meydana gelen kazancın da mağdurlara iade edilememesi gerekir. Suçun konusu olan göçmenler, suçun mağduru olmadıklarından göçmen kaçakçılığı suçunun işlenmesi neticesinde elde edilen kazanç her ne kadar göçmenler tarafından sağlanmış olsa da kazanç müsaderesine tabi olacaktır. Ayrıca göçmen kaçakçılığı suçundan mahkûm olan failin bu suç neticesinde doğrudan veya dolaylı olarak elde ettiği menfaatlerin müsadere edilebilmesi için mağdura iade edilmemesi gerektiğinden ve göçmenler de suçta yasal mağdur konumunda olmadığından menfaatin de onlara iadesine gerek bulunmaz¹¹² ve bu menfaat failden kazanç müsaderesi yoluyla alınır.¹¹³ Nitekim Yargıtay da suçtan kaynaklanan gelirin müsaderesine karar verilmesini öngörür.¹¹⁴

108 Koca, Türk Ceza Kanunu'nda Müsadere, <https://blog.lexpera.com.tr/turk-ceza-hukukunda-musadere/>, (e.t. 15.12.2022).

109 Artuk, Gökcen, Alşahin, Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 981; Özbek, Doğan, Bacaksız, s. 637.

110 Demirbaş, s. 648.

111 Özbek, s. 163.

112 Özbek, s. 163; Koca, Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, s. 118.

113 Yaşar, Gökcen, Artuç, s. 2443.

114 Yargıtay 12. CD., T. 17.02.2021, E. 2017/7105 K. 2021/1715 sayılı kararında: "4- Sanık ...'nın rızası ile muhafaza altına alınan 6.050 ABD Doları, 5.940 Avro ve 4.430 TL'nin kaçak göçmenlerden emanet alınan para ve suçtan elde edilen komisyon geliri olan paralar ol-

Göçmen kaçakçılığı suçunun işlenmesinde göçmenlerin yasal olmayan yollardan ülke dışına çıkarılmasında kullanılan bir otobüsün göçmen kaçakçılığı suçundan kaynaklanan gelire alınmış olduğu ve iyiniyetli üçüncü kişi tarafından bu otobüsün satın alındığı ve tesliminin yapılması beklendiği durumda, bu araçla göçmenler nakledilirken araç yakalanmış olsa bile iyi niyetli üçüncü kişinin mülkiyetinde olan bu taşıt eşya müsadereesine de kazanç müsadereesine de konu olmayacaktır.¹¹⁵

C. Müsadere Türlerinin Tüzel Kişiler Açısından Uygulanması

5237 sayılı TCK'ya göre tüzel kişiler bir suçun faili olarak kabul edilmediğinden ancak bazı suçlar bir tüzel kişinin yararına ya da tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenebilmektedir.¹¹⁶ Suçu işleyen aslında tüzel kişi değil tüzel kişinin faaliyetlerini yürüten gerçek kişiler olmakta¹¹⁷ bu nedenle tüzel kişiler hakkında yalnızca onlara özgü güvenlik tedbirleri uygulanmaktadır.¹¹⁸

Tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirlerini düzenleyen TCK m.60 gerekçesine göre, T.C Anayasası'nda da güvence altına alınan ceza sorumluluğunun şahsiliği kuralının gereği olarak sadece gerçek kişiler hakkında ceza yaptırımına hükmedilebilir. Ancak bu ilke, işlenen suç dolayısıyla özel hukuk tüzel kişileri hakkında güvenlik tedbiri niteliğinde yaptırımlara hükmedilmesine engel olmaz. Bu nedenle maddede, özel hukuk tüzel kişileri hakkında hükmedilebilecek güvenlik tedbirlerinin tür ve koşulları düzenlenir. Maddede öngörülen ilk güvenlik tedbiri, faaliyet izninin iptalidir. Bunun için ilk koşul özel hukuk tüzel kişisine, belirli bir faaliyette bulunabilmesine ilişkin bir kamu kurumunca verilen bir iznin varlığıdır. İkinci koşul ise, bu iznin sağladığı yetkinin kötüye kullanılması suretiyle tüzel kişi yararına kasıtlı bir suç işlenmesidir. Dikkat edilmelidir ki, burada söz konusu olan suç, tüzel kişi yararına işlenmiş herhangi bir suç değildir. İşlenen suçla, verilen iznin kullanılması arasında nedensellik

---

ması ve mağdurlara iade edilememesi nedeniyle, TCK'nın 55/1. maddesi gereğince müsadereesine karar verilmesi gerekirken, hatalı şekilde "emanette muhafazasına" karar verilmesi; Kanuna aykırı olup...", denmektedir., <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/12-ceza-dairesi-e-2017-7105-k-2021-1715-t-17-2-2021>, (e.t. 15.01.2023).

115 Saydam, s. 229-230.

116 Ceza sorumluluğunun şahsiliği başlıklı TCK m.20'de; "(1) Ceza sorumluluğu şahsidir. Kimse başkasının filinden dolayı sorumlu tutulamaz. (2) Tüzel kişiler hakkında ceza yaptırımı uygulanamaz. Ancak, suç dolayısıyla kanunda öngörülen güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımlar saklıdır.", denmektedir.

117 Tüzel kişilerin suç işlemesine engel olan faaliyet alanlarını gösteren ve o kapsamda iş ve eylemlerini gerçekleştirebildikleri tüzükleridir. Tüzüklerin kanuna, genel ahlaka ve adaba aykırı olarak oluşturulması mümkün olmadığı için bu nitelikteki irade yok hükmünde olduğundan suç ancak tüzel kişinin organlarını oluşturan gerçek kişiler tarafından işlenebileceği kabul edilir. Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 1009.

118 Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 1009; Centel, Zafer, Çakmut, s. 719.

bağı olmalıdır. Ayrıca, özel hukuk tüzel kişinin organ veya temsilcilerinin bu suçun işlenmesine iştirak etmeleri gerekir.

TCK m.79/4'te göçmen kaçakçılığı suçunun bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde tüzel kişi hakkında onlara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanacağı düzenlenmiştir. TCK'ya göre özel hukuk tüzel kişileri hakkında ceza yaptırım uygulanamasa da yine TCK m.20/2 ile güvenlik tedbiri niteliğindeki tedbirlerin saklı olduğu düzenlenmiştir.¹¹⁹ TCK'da yer alan bu düzenleme, suçun çoğunlukla örgütlü olarak ve sınıraşan nitelikte işlenmesinden dolayı Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin (Palermo Sözleşmesi) tüzel kişilerin sorumluluğu düzenlenmesine uygun olarak getirildiği görülmektedir.¹²⁰ Böylelikle tüzel kişi yararına işlenen göçmen kaçakçılığı suçunda yarar kavramı geniş bir şekilde değerlendirilmeli ve suçun yalnızca tüzel kişiyi zenginleştirmek maksatlı değil onun temel fonksiyonlarını ve amaçlarını gerçekleştirmek için işlendiğini ve bu nedenle güvenlik tedbirlerinin uygulanmasını gerektiği anlaşılmalıdır.¹²¹

TCK m.60'a göre suç yoluyla elde edilmiş değerlerin tüzel kişi yararına dönüştürülmesi halinde o menfaatlerin müsaderesine karar verilecektir. Suç tüzel kişi yararına işlendiğinde yukarıda açıkladığımız hem eşya müsaderesi (TCK m.54) hem de kazanç müsaderesi (TCK m.55) hükümleri uygulanacaktır. Tüzel kişiler bakımından müsadere hükümlerinin uygulanabilmesi için faaliyette bulunan bir özel hukuk tüzel kişinin olması, eylemin özel hukuk tüzel kişisi yararına kasıtlı bir suçun işlenmesi ve işlenen suç ile meydana gelen tehlikelilik arasında orantılılık ilkesinin gözetilmesi gerekir. Nitekim, tüzel kişilerin istihdam sağlama fonksiyonunun dikkate alınması gerektiğinden ekonomik açıdan iflasına neden olacak şekilde orantısız müsadere kararı fayda zarar dengesini sağlamayacağından güvenlik tedbiri ile amaçlanan düzeltici veya iyileştirici sonucu da vermeyecektir.¹²² Ayrıca hâkim işlenen suçun ağırlığına bakarak uygulayacağı güvenlik tedbirinin sonradan telafisi mümkün olmayan

119 Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, s. 94.

120 Sözleşmede Tüzel Kişilerin Sorumluluğu başlıklı m.10'da: "(1) Her Taraf Devlet, örgütlü suç gruplarının karıştığı ağır suçlara iştirak etmeleri ve bu Sözleşmenin 5, 6, 8, ve 23. maddelerinde öngörülen suçlar açısından tüzel kişilerin sorumlu tutulmaları için gerekli olabilecek kendi hukuk ilkelerine uygun önlemleri alacaktır. (2) Taraf Devletin hukuk ilkelerine bağlı kalmak kaydıyla, tüzel kişilerin sorumluluğu cezai, medeni veya idari olabilir. (3) Bu tür bir sorumluluk, suç işlemiş olan gerçek kişilerin cezai sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. (4) Her Taraf Devlet, özellikle bu maddeye uygun olarak sorumlu tutulan tüzel kişilerin parasal müeyyideler de dahil, etkin, orantılı ve caydırıcı cezai veya cezai olmayan müeyyidelere tabi olmasını temin edecektir.", denmektedir., <https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4800.html>, (e.t. 19.01.2023).

121 Zeynel T. Kangal, "Göçmen Kaçakçılığı Suçu", *D.E.Ü Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Durmuş Tezcan'a Armağan, Cilt 21, Özel Sayı, 2019, s. 271.

122 Certel, s. 34- 35.

sonuçlar meydana çıkarabileceğini düşünürse bu tedbirlere başvurmayabilir. Ancak bu halde orantılılık ilkesini gözeten hâkimin, başka bir halde her iki tedbire de ayrı ayrı başvurabilmesinin önünde bir engel bulunmamaktadır.¹²³

Göçmen kaçakçılığı suçunu işleyen bir ulusal veya uluslararası bir seyahat firmasının tüzel kişiye ait olan otobüsleri, minibüsleri ya da servisleri göçmenlerin nakledilmesinde kullanıldığı tespit edildiğinde bu taşıtların müsaderesine karar verilir.¹²⁴ Ayrıca tüzel kişilerin organlarının veya temsilcilerinin iştirakiyle gerçekleşen göçmen kaçakçılığı suçunda yalnızca araçlar değil suçtan meydana gelen kazançlar da müsaderenin konusu olur.¹²⁵ Örnek olarak, suçun bir taşımacılık şirketinin yönetim kurulu başkanının talimatı ile şirkete gelir sağlamak için şirkete ait kamyon ve gemilerle gerçekleştirilmesi halinde yönetim kurulu başkanı azmettiren olarak sorumlu olmakla birlikte suçta kullanılan şirkete ait taşıtlar ve suçtan kazanılan gelirler müsadere edilip bir kamu kurumunun verdiği izne dayalı olarak faaliyet gösteren taşıma şirketinin faaliyet izni iptal edilir.¹²⁶ Kanun, yine böyle bir durumda orantılılık ilkesinin önünde bulundurulmasının altını çizmiştir.

D. Diğer Kanunlarda Yer Alan El Koyma Biçimleri

1. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda Göçmen Kaçakçılığı Suçunda Kullanılan Araca El Koyma

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununa (CMK) göre el koyma koruma tedbirinin temel dayanağı CMK m.127'dir. Bu maddede el koyma kararını verme yetkisi ve bu yetkinin hangi makamlara ait olduğu düzenlenmektedir. Her suç için aynı koruma tedbiri uygulanmayacağından göçmen kaçakçılığı suçunun meydana geldiğine dair kuvvetli suç şüphesinin varlığı halinde de suçun soruşturma ve kovuşturma evresinde çeşitli koruma tedbirlerine başvurulabilir. Bunlar, CMK m.128 taşınmazlara, hak ve alacaklara el koyma; m.133 şirket yönetimi için kayyum tayini, m.135 iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması ve m.140 teknik araçlarla izleme düzenlemelerinde göçmen kaçakçılığı özellikle belirtilmektedir.¹²⁷ Kanun koyucu koruma tedbirlerini düzenlerken suçun genellikle örgütlü olarak işlenmesi ve gerçeği ortaya çıkarmadaki zorluğu nedeniyle madde metinlerinde hususi olarak bu suça işaret etmiştir.¹²⁸ Ayrıca CMK m. 128/4'te yer alan kara, deniz ve hava ulaşım araçları hakkın-

123 Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 1012.

124 Arslan, s. 137-138.

125 Saydam, s. 232.

126 Kangal, s. 271-272.

127 Yaşar, Gökçen, Artuç, s. 2442; Parlar, Öztürk, *Uygulamada Uluslararası Suçlar*, s. 58-59; Parlar, Hatipoğlu, *Türk Ceza Kanunu Yorumu, C. II*, s. 1243-1244.

128 Saydam, s. 234.

da verilen elkoyma kararının bu araçların kayıtlı bulunduğu sicile şerh verilerek suretiyle icra olunması; belirli kayıtlara tabi olan malvarlığı değerlerinin, ileride kazanç müsaderesine tabi tutulana kadar ilgili sicillere şerh düşülerek iyiniyetli üçüncü kişilere bilgi verilmesi için düzenlenmiş olup bu madde ile asıl hedeflenenin bu malvarlığı değerlerinin iyiniyetli üçüncü kişiler tarafından devralınmasını bilgilendirerek önlenmesi olduğu ifade edilmiştir.¹²⁹

Bununla birlikte 690 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 6458 sayılı YUKK'a 2017 yılında eklenen bir ek madde ile göçmen kaçakçılığı suçunun işlenmesinde kullanılan araçlara CMK m.128/4' göre el konulabileceği düzenlenmiştir.¹³⁰ Bu hüküm ile göçmen kaçakçılığı suçu için özel bir elkoyma koruma tedbirine yer verildiği görülmektedir.¹³¹ Böylelikle Türkiye'de trafik siciline kayıtlı olmayan yabancı plakalı araçlarla göçmen kaçakçılığı suçu işlendiğinde yakalanan göçmen sayısının bir önemi olmaksızın KHK gereği araca el konulacak ve Türkiye'de trafik kaydı bulunan araçlarda ise yolcu sayısına göre önemli ölçüde göçmen taşınmadığı takdirde araca şerh konarak tescil sahibine iade edilecek şayet araç ikinci kez göçmen kaçakçılığı suçu için kullanılırsa ivedi şekilde araca el konulacaktır. Ancak burada düzenlemede göçmen sayısı için önemli ölçüde tabirinin kullanılması soyut bir ifade olduğundan ve nitel olmadığından belirleyici olmadığı kanaatindeyiz. Öğretide, aracın cismen muhafazası yerine nakden muhafazasının gerçekleştirildiği belirtilerek aracın toplam yolcu kapasitesinin çok üzerinde göçmen taşınmasını önemli sayı olarak kabul edilse bile bu koşulun net bir şekilde belirlenmemiş olması sakıncalı bulunmuş

129 Batuhan Salim Yeşilköy, "Ulaşım Araçlarına Zilyetliğin Ortadan Kaldırılması Suretiyle El Konulması", *Türk Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 14, Sayı 54, 2023, s. 427, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3049392>, (e.t. 14.10.2023).

130 6458 sayılı Kanun'da "Göçmen kaçakçılığı suçunda kullanılan araca elkoyma EK MADDE 1 – (Ek: 17/4/2017-KHK-690/6 md.; Aynen kabul: 1/2/2018-7077/5 md.) (1) Göçmen kaçakçılığı suçunun işlenmesinde kullanılan araçlara, 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 128 inci maddesinin dördüncü fıkrası hükmüne göre elkonulur. (2) Birinci fıkraya göre el konulan aracın; a) Soruşturma ve kovuşturma devam ederken aynı suçun işlenmesinde tekrar kullanılması, b) Türkiye'de sicile kayıtlı olmaması, c) Toplam yolcu sayısına göre önemli sayıda göçmen taşınırken ele geçirilmesi, ç) Suçun işlenmesini kolaylaştıracak özel tertibatının bulunması, hallerinden birinin varlığı durumunda, el konulan araç sahibine iade edilmez. Bu durumda sahibinin, aracın değeri kadar teminatı elkoyma tarihinden itibaren otuz gün içinde Maliye Bakanlığına teslim etmesi halinde, araç sahibine iade edilir. Aksi takdirde, Maliye Bakanlığı tarafından soruşturma ve kovuşturma sonucu beklenmeksizin derhal tasfiye olunur. Tasfiyenin satış suretiyle gerçekleşmesi halinde, satıştan elde edilen gelirden aracın muhafaza edilmesi ve satışı için gerekli olan bütün masraflar karşılandıktan sonra kalan miktar, kovuşturma sonucuna göre işlem yapılmak üzere emanet hesabına alınır. (3) İkinci fıkra hükmünün uygulanmasındaki değerden, kara araçlarında kasko değeri; deniz araçlarında tekne ve makine sigortasına esas teşkil eden değer; sigortasız araçlar ile hava ve demiryolu araçlarında ise piyasa değeri anlaşılır.", denmektedir. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf>, (e.t. 15.10.2023).

131 Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, s. 93.

ve ayrıca Kanun metninde yer alan suçun işlenmesini kolaylaştıracak özel tertibatın bulunması durumunun da belirsiz olduğu ifade edilmiştir.¹³² Gerçekten de bu tertibatın sabit bir şekilde her araçta olabileceklerin dışında farklı ve ayrıntılı bir düzen içinde olması gerekir.

Göçmen kaçakçılığı suçunun işlenişinde araba, bot, gemi, tır veya yat gibi çeşitli ulaşım araçları ile göçmenlerin bir yerden başka bir yere taşınması ve Türkiye'nin jeopolitik konumu nedeniyle de gerek kara gerekse deniz yolunda kullanılabilen bu türdeki araçlara el konulması suçla mücadelede etkin bir yöntemdir.¹³³ Göçmenlerin hem yaşam, sağlık, malvarlığı gibi haklarını hem de uluslararası menfaatleri gözetken bu suçta cezalandırma kadar el koyma koruma tedbiri de önem arz eder.

6458 sayılı YUKK'a eklenen bu düzenleme niteliği itibariyle bir elkoyma olup el konulan aracın kovuşturma bitmeden tasfiye edilebilmesini düzenler. Burada dikkat edilmesi gereken iyi niyetli üçüncü şahısların malvarlığı değerlerine zarar verme riskinin söz konusu olabileceği ile bu düzenlemenin KHK ile yapılmasının kanun yapma tekniğine aykırı olduğu ve benzer bir düzenlemenin hali hazırda 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu m.10'da yer aldığı belirtilerek hükmün eleştirisi yapılmıştır.¹³⁴ Ancak bu düzenlemenin göçmen kaçakçılığı suçunun işlenmesini somut şekilde etkileyeceği ve suç işleme oranını azaltacağı düşüncesiyle yerinde olduğunu düşünmekle birlikte iyiniyetli 3. şahısların haklarının korunmasına dikkat edilerek karar verilmesine gayret gösterilmelidir.

2. 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda Göçmen Kaçakçılığı Suçunda Kullanılan Eşyaya El Koyma

Türkiye'nin de taraf olduğu Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek Ateşli Silahlar, Parçaları ve Aksamları ile Mühimmatının Yasa Dışı Üretimine ve Kaçakçılığına Karşı Protokol'e göre, Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin tamamlayıcısı olup onunla yorumlanmaktadır. Protokolde aksine hüküm bulunmadığı sürece, Sözleşmenin hükümleri gerekli değişikliklerle Protokole de uygulanır. Ayrıca Protokolde belirlenmiş suçlar, Sözleşme uyarınca belirlenmiş suçlar olarak kabul edilir (m.1). Taraf Devletlerin bu Protokole göre suç haline getirmesi gereken eylemler ise ateşli silahlar, parçaları ve aksamları ile mühimmatının yasa dışı üretimi, ateşli silahlar, parçaları ve aksamları ile mühimmatının kaçakçı-

132 Doğan, s. 199.

133 Doğan, s. 190.

134 Doğan, s. 191.

lığı ve ateşli silahlar üzerinde bulunması gereken işaretlerin tahrif edilmesi, kanuna aykırı bir biçimde silinmesi, ortadan kaldırılması veya değiştirmesi olarak öngörülmüştür.¹³⁵

Türkiye bu konuda temel düzenlemeyi 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun ile yapmıştır.¹³⁶ Kanuna göre ateşli silahlarla mermilerinin ve bıçaklarla salt saldırı ve savunmada kullanılmak üzere özel olarak yapılmış bulunan diğer aletlerin memlekete sokulması, yapılması, satılması, satın alınması, taşınması veya bulundurulması yasaktır.

Yine ulusal mevzuatımızda yer alan diğer bir düzenleme de 5237 sayılı TCK m.315'te yer alan silah sağlama suçudur.¹³⁷ Buna göre örgütlerin faaliyetlerinde kullanılmak maksadıyla bunların amaçlarını bilerek, bu örgütlere üretmek, satın almak veya ülkeye sokmak suretiyle silah temin eden, nakleden veya depolayan kişinin, on yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır.

Göçmen kaçakçılığı suçu, 6136 sayılı Kanunda 28 Mart 2023 tarihli ve 7445 sayılı Kanun m.9 ile yapılan değişiklikle ek m.12'de sayılan suçlar arasına eklenmiştir.¹³⁸ Böylelikle göçmen kaçakçılığı suçu nedeniyle el konulan milli savunma veya iç güvenlik hizmetleriyle doğrudan ilgili silah, mühimmat, araç ve gereç ile sarf malzemesinin Türk Silahlı Kuvvetleri, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı veya Sahil Güvenlik Komutanlığına tahsis edilebilmesine imkân sağlanmaktadır.¹³⁹ Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi ve bu sözleşmeye Ek Ateşli Silahlar, Parçaları ve Aksamları ile Mühimmatının Yasa Dışı Üretimine ve Kaçakçılığına Karşı Protokole uygun olarak göçmen kaçakçılığı suçunun ilgili Kanunda yer alması ile Protokole uyumluluğun sağlanmış olduğu görülmektedir.

III. Müsadere Usul ve Zamanaşımı

A. Usul

5237 sayılı TCK, müsadereye ilişkin genel düzenlemelere yer vermekte müsadere usulünün ne şekilde uygulanacağını ise 5271 sayılı CMK'da ayrıntılarıyla

135 Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesine Ek Ateşli Silahlar, Parçaları ve Aksamları ile Mühimmatının Yasa Dışı Üretimine ve Kaçakçılığına Karşı Protokol, <https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5095.html> (e.t. 30.04.2023).

136 15.07.1953 tarihli ve 8458 sayılı R.G., <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8458.pdf> (e.t. 30.04.2023).

137 Doğan, s. 60.

138 05.04.2023 tarihli ve 32154 sayılı R.G., <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/04/20230405-3.htm> (e.t. 30.04.2023).

139 7445 sayılı Kanununun Madde Gerekçeleri, <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D27/Y6/T2/WebOnergeMetni/b7ba55be-5858-4208-904c-731a3b425ac6.pdf> (e.t. 21.06.2023).

düzenlemektedir. Müsadere muhakemesi, CMK'nın beşinci kitabının ikinci kısmında, m.256-259 arasında "Müsadere Usulü" başlığı altında düzenlenmiştir.

Müsadere usulünde başvuru, CMK m.256'ya göre; duruşma ve karar ise CMK m.257'ye göre gerçekleşir. Müsadere usulünde Kanun yolunu düzenleyen m.258'e göre ise müsadere yargılaması neticesinde Cumhuriyet savcısının, katılanın veya hak sahipliği iddiasında bulunan diğer kişilerin istinaf kanun yoluna başvurulabileceği belirtilmiştir. Burada, m.256'ya ilişkin olarak verilen müsadere kararlarına karşı kanun yoluna başvurabilecek savcı, katılan, müsadere konusu eşya ve diğer mal varlığı değerleri üzerinde hak sahibi kimseler olup başvurulacak kanun yolu istinaftır.¹⁴⁰ Bu noktada buradaki kanun yolunun, istinaf mahkemelerinin göreve başladığı 20 Temmuz 2016 tarihine kadar verilen müsadere kararlarına karşı temyiz olarak anlaşılmasına dikkat edilmesi gerekir.¹⁴¹

Bununla birlikte, suçta konu olmayan fakat müsadere gereken eşyanın örneğin bir tabancanın ruhsatsız olarak taşınması halinde müsadere edilmesine, m.259'a göre sulh ceza hâkimi tarafından duruşma yapılmaksızın karar verilecektir. Bu karara karşı ilgililerin itiraz hakkı bulunmaktadır.¹⁴² Öğretide, bu usulün suçta kullanılmak üzere hazırlanmış eşya hakkında uygulanabileceği, hazırlık evresinde kalmış olan suçta ilişkin soruşturma başlatılmayacağından ve esas ceza muhakemesi kapsamında karar verilemeyeceğinden bu türden eşyanın ayrı bir usulle yani sulh ceza hakimince müsadere karar verilmesinin doğal olduğu belirtilmiş ve nihai olarak sulh ceza hakiminin kararının bir hakimlik kararı olmasından dolayı CMK m.267 ve devamı hükümlerine göre bu karara itiraz edilebileceği ifade edilmiştir.¹⁴³

Bu düzenlemelere göre, cumhuriyet savcısı tarafından kamu davasının açılması ile müsadereye karar vermeye yetkili mahkemeler, asıl ceza davası ile herhangi bir talep bulunmasa da esas hükümlerle birlikte müsadere kararı verir.¹⁴⁴ Nitekim müsadereye tabi eşyaya koruma tedbiri olarak el konulmuş olacağından mahkemeler bu hususta karar vermeyi ihmal etmeyecektir.¹⁴⁵ Ancak mahkemeler, müsadere kararını verirken müsadere şartlarını her somut olaya göre değerlendirmeli, ölçülülüğü sağlamalı ve müsadere mahkumiyet hükmünün doğrudan bir sonucu olduğunu düşünerek hareket etmemelidir.¹⁴⁶

140 Centel, Zafer, Çakmut, s. 745.

141 Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 982.

142 Demirbaş, s. 649.

143 Zafer, s. 736.

144 Şahin, s. 151; Centel, Zafer, Çakmut, s. 744.

145 Zafer, s. 736.

146 Ali Kemal Yıldız, *Türk Ceza Hukukunda Müsadere Yaptırımı*, 11.11.2020, <https://blog.lexpera.com.tr/turk-ceza-hukukunda-musadere-yaptirimi/>, (e.t. 15.01.2023).

Cumhuriyet savcısının kamu davası açması için yeterli delile ulaşamadığında *Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar* verse de yine cumhuriyet savcısı davayı görmeye yetkili mahkemeden müsadere hakkında karar verilmesi için başvuru yapabilecektir.¹⁴⁷ Bununla birlikte kamu davası açılmış olup da esas hükümle birlikte müsadere konusunda mahkeme tarafından bir karar verilmemişse, bir suçun işlenmesinde kullanılmak üzere hazırlanan eşyanın müsadere için asıl ceza davasından ayrı bir dava şeklinde de müsadere davası açılabilecektir. Şayet bir kamu davası açılmamış veya kamu davası açılmış olsa da esasa ilişkin hükümle birlikte müsadere kararı verilmemişse Cumhuriyet savcısı veya katılan müsadere davasını açabilecektir.¹⁴⁸

B. Zamanaşımı

Hem eşya hem de kazanç müsadereinde, müsadereye ilişkin olarak verilen hükmün kesinleşmesinden itibaren yirmi yıl geçtikten sonra müsadereye ilişkin karar infaz edilmez (TCK m.70). Şayet 20 yıl içinde müsadere gerçekleştirilememişse infaz yetkisi düşer.¹⁴⁹ Bu düzenleme, müsadere kararı verilmesine rağmen infaz edilmemesi halindeki zamanaşımı olup, suç oluşturan fiilin zamanaşımı sebebiyle düşmesi halinde, konusu suç oluşturan eşya haricinde müsadereye karar verilemez.¹⁵⁰

TCK müsadereye ilişkin özel olarak bir dava zamanaşımı belirlememiştir.¹⁵¹ Eşya müsadereisi, kazanç müsadereisi ya da özel kanunlara¹⁵² göre müsadere kararı verilmesi gereken durumlarda, açılan ve duruşmalı olarak görülen müsadere davası, suç oluşturan eylemin tabi olduğu zamanaşımı süresi içinde açılmalı ve sonuçlandırılmalıdır.¹⁵³ Ancak dava zamanaşımının dolması halinde muhakemeye devam edilmesi ve eylemin ispatı konusunda karar verilmesi ya da eylemin ispatı sağlanamaması halinde müsadere kararı verilemeyecektir.

Ayrıca bir suçun işlenmesinde kullanılmak üzere hazırlanmış olan türden eşyalar kamu güvenliği kamu sağlığı ve genel ahlak açısından tehlike yaratmaya devam ettiği sürece müsadere edilebileceğinden dava zamanaşımına tabi değildir.¹⁵⁴

147 Şahin, s. 152.

148 Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 982.

149 Koca, Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 679.

150 Yıldız, *Türk Ceza Hukukunda Müsadere Yaptırımı*, <https://blog.lexpera.com.tr/turk-ceza-hukukunda-musadere-yaptirimi/>, (e.t. 15.01.2023).

151 Taneri, s. 125.

152 Özel Kanunlarda müsadereye ilişkin ayrıntılı düzenlemeler için bakınız: Altuğ, s. 105-120.

153 Centel, Zafer, Çakmut, s. 744.

154 Centel, Zafer, Çakmut, s. 744.

Sonuç

Müsadere hükümleri ve diğer Kanunlarla düzenlenen el koymalar suçla mücadelede etkin yöntemlerdir. İşlenen suçların karşılığı olan cezalarla birlikte suç teşkil eden fiilleri gerçekleştiren vasıtaların veya yakın bir bağlantı halinde olan malvarlığı değerlerinin failden alınması ve devletin mülkiyetine geçmesiyle bu kapsamda yer alan suçlar bakımından caydırıcılık sağlanacaktır.

Göçmen kaçakçılığı suçunda bir güvenlik tedbiri olarak 5237 sayılı TCK'da yer alan hem eşya hem de kazanç müsadereyi uygulanırken 6458 sayılı Kanunda düzenlenen göçmen kaçakçılığı suçunda kullanılan araca el konulması ve 6136 sayılı göçmen kaçakçılığı suçu nedeniyle milli savunma veya iç güvenlik hizmetleriyle doğrudan ilgili silah, mühimmat, araç ve gereç ile sarf malzemesine el konulması hükümleri de uygulama alanı bulmaktadır. Göçmen kaçakçılığı suçunun işlenmesinin önüne geçilmesinde TCK'da son yapılan düzenlemeyle suçun cezasının alt sınırının artırılmasına ek olarak bu özel düzenlemelerin uygulanması son derece önem arz etmektedir. Ancak bu hükümlerin göçmen kaçakçılığı suçunun işlenmesini somut şekilde etkileyeceği ve suç işleme oranını azaltacağı öngörüsüyle yerinde düzenlemeler olduğunu düşünmekle birlikte iyiniyetli 3. şahısların haklarının korunmasına da dikkat edilerek uygulanmasına gayret gösterilmelidir. Mevzuatımızda müsadere ve diğer el koyma hükümleri dağınık bir şekilde düzenlendiğinden bu durumun uygulama çeşitliliğine sebebiyet verebileceği düşüncesiyle ilgili düzenlemelerin birlikte değerlendirilerek göçmen kaçakçılığı suçunda somut olaya en uygun olanın belirlenerek dikkatlice uygulanması gerektiği kanaatindeyiz.

Gerek 5237 sayılı TCK'da gerekse diğer Kanunlarda yapılan düzenlemelerin hepsi birlikte değerlendirildiğinde tüm hükümlerin aynı amaca hizmet ettiği görülecektir. Söz konusu amacı gerçekleştirmek için de göçmen kaçakçılığı suçunun günümüzde daha çok örgütlü bir biçimde işlendiği göz önüne alındığında, suçla mücadelede caydırıcılığı sağlamasında ve suçun işlenmesinin bir kazanç yolu haline getirilmesinin önüne geçilmesinde suçta kullanılan eşyalara, vasıtalara ve suçlunun malvarlığına devlet eliyle bu orantılı müdahalenin yapılması en etkili yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda yapılan yasal düzenlemelerin birbiri ile uyum sağlaması açık ve tutarlı kararların verilmesi ile mümkün olacağından uygulama birliğinin gerçekleşmesiyle müsadere ve el koyma müesseselerinden çok daha verimli sonuçlar alınacağını düşünmekteyiz.

KAYNAKLAR

Kitaplar

- Akbulut, Berrin, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 5. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.
- Altuğ, Şahin, *Ceza Hukukunda Müsadere Kavramı*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017.
- Artuk, M. Emin; Gökçen, Ahmet; Alşahin, M. Emin; Çakır, Kerim, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 14. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020.
- Artuk, M. Emin; Gökçen, Ahmet; Alşahin, M. Emin; Çakır, Kerim, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 18. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.
- Aslan, Buğra Han, *Kazanç Müsaderesi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.
- Centel, Nur; Zafer, Hamide; Çakmut, Özlem, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, 10. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2017.
- Certel, Abdulkadir, *Müsadere*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008.
- Dalkılıç, Aysun, *Türk Ceza Hukukunda Müsadere*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2013.
- Demirbaş, Timur, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 13. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2018.
- Dönmezer, Sulhi; Erman, Sahir, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım, C. II*, 12. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- Erem, Faruk; Danişman, Ahmet; Artuk, Mehmet Emin, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 14. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1997.
- Gedik, Doğan, *5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'na Göre Müsadere*, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.
- Hafizoğulları, Zeki; Özen, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 11. Baskı, US-A Yayıncılık, Ankara, 2018.
- Koca, Mahmut; Üzülmöz, İlhan, *Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler*, 15. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2022.
- Koca, Mahmut; Üzülmöz, İlhan, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 8. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.
- Doğan, Koray, *Göçmen Kaçakçılığı Suçu*, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021.
- Özbek, Veli Özer; Doğan, Koray; Bacaksız, Pınar, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 10. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.
- Özbek, Veli Özer, *Yeni Türk Ceza Kanunu'nun Anlamı Özel Hükümler-TCK İzmir Şerhi, (m.76-169)*, C. II, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008.
- Özgenç, İzzet, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 14. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2018.
- Öztürk, Bahri; Erdem, Mustafa Ruhan, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku*, 19. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.
- Parlar, Ali; Hatipoğlu, Muzaffer, *Türk Ceza Kanunu Yorumu*, C. II, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2010.
- Parlar, Ali; Hatipoğlu, Muzaffer, *5237 sayılı TCK'da Suça Teşebbüs İştirak- İçtima ve Yaptırımlar*, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2010.

- Parlar, Ali; Öztürk, Mustafa, *Uygulamada Uluslararası Suçlar*, Aristo Yayınevi, İstanbul, 2018.
- Soyaslan, Doğan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018.
- Şahin, Hamza, *Sulh Ceza Hakimliği Uygulamaları*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.
- Taner, M. Tahir, *Ceza Hukuku Umumi Kısım*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1949.
- Taneri, Gökhan, *Müsadere*, Bilge Yayınevi, Ankara, 2013.
- Toroslu, Nevzat; Toroslu, Haluk, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, 19. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2019.
- Yaşar, Osman; Gökcan, Hasan Tahsin; Artuç, Mustafa, *Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu*, C. II, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014.
- Yerdelen, Erdal, *Müsadere ve Mülkiyetin Kamuya Geçirilmesi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010.
- Yılmaz, Zekeriya, *Teori ve Uygulamada Müsadere (Zoralm)*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1997.
- Zafer, Hamide, *Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m.1-75*, 7. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2019.

Sürelî Yayınlar

- Arslan, Çetin, “Göçmen Kaçakçılığı Suçları”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 52, Sayı 1, Yıl 2003, s. 113-145.
- Erel, Kemalettin, “Yargıtay Kararları Işığında Göçmen Kaçakçılığı Suçu”, *TBB Dergisi*, Sayı 71, 2007, s. 264-299.
- Kangal, Zeynel T., “Göçmen Kaçakçılığı Suçu”, *D.E.Ü Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan, Cilt 21, Özel Sayı, 2019, s. 221-277.
- Koca, Mahmut, Türk Ceza Kanunu’nda Müsadere, 27.05.2020, <https://blog.lexpera.com.tr/turk-ceza-hukukunda-musadere/>, (e.t. 07.01.2023).
- Yeşilköy, Batuhan Salim, “Ulaşım Araçlarına Zilyetliğin Ortadan Kaldırılması Suretiyle El Konulması”, *Türk Adalet Akademisi Dergisi*, C. 14, Sayı 54, 2023, s. 415-444, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3049392>, (e.t. 14.10.2023).
- Yenidünya, Ahmet Caner; Alşahin, Mehmet Emin, “Göçmen Kaçakçılığı Suçu (TCK m.79)”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 82, Mayıs-Haziran 2009, s. 1-50.
- Yıldız, Ali Kemal, Türk Ceza Hukukunda Müsadere Yaptırımı, 11.11.2020, <https://blog.lexpera.com.tr/turk-ceza-hukukunda-musadere-yaptirimi/>, (e.t. 15.01.2023).

Yayımlanmamış Tezler

- Saydam, Mehmet, *Türk Ceza Hukukunda Göçmen Kaçakçılığı Suçu (TCK m.79)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

İnternet Kaynakları

- <https://sozluk.gov.tr/>, (e.t. 14.12.2022).
- <https://sozluk.adalet.gov.tr/m%c3%bcsadere>, (e.t. 14.12.2022).

- <https://www.lexpera.com.tr>, (14.12.2022).
- <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4800.html>, (e.t.19.01.2023).
- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, (e.t. 26.01.2023).
- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf>, (e.t. 22.04.2023).
- <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/02/20040217.htm>, (e.t. 30.04.2023).